Літаратурная Беларусь

Выпуск №3 (115)
(сакавік)

КУЛЬТУРНА-АСВЕТНІЦКІ ПРАЕКТ
Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў» і «Новага Часу»

lit-bel.org
novychas.by

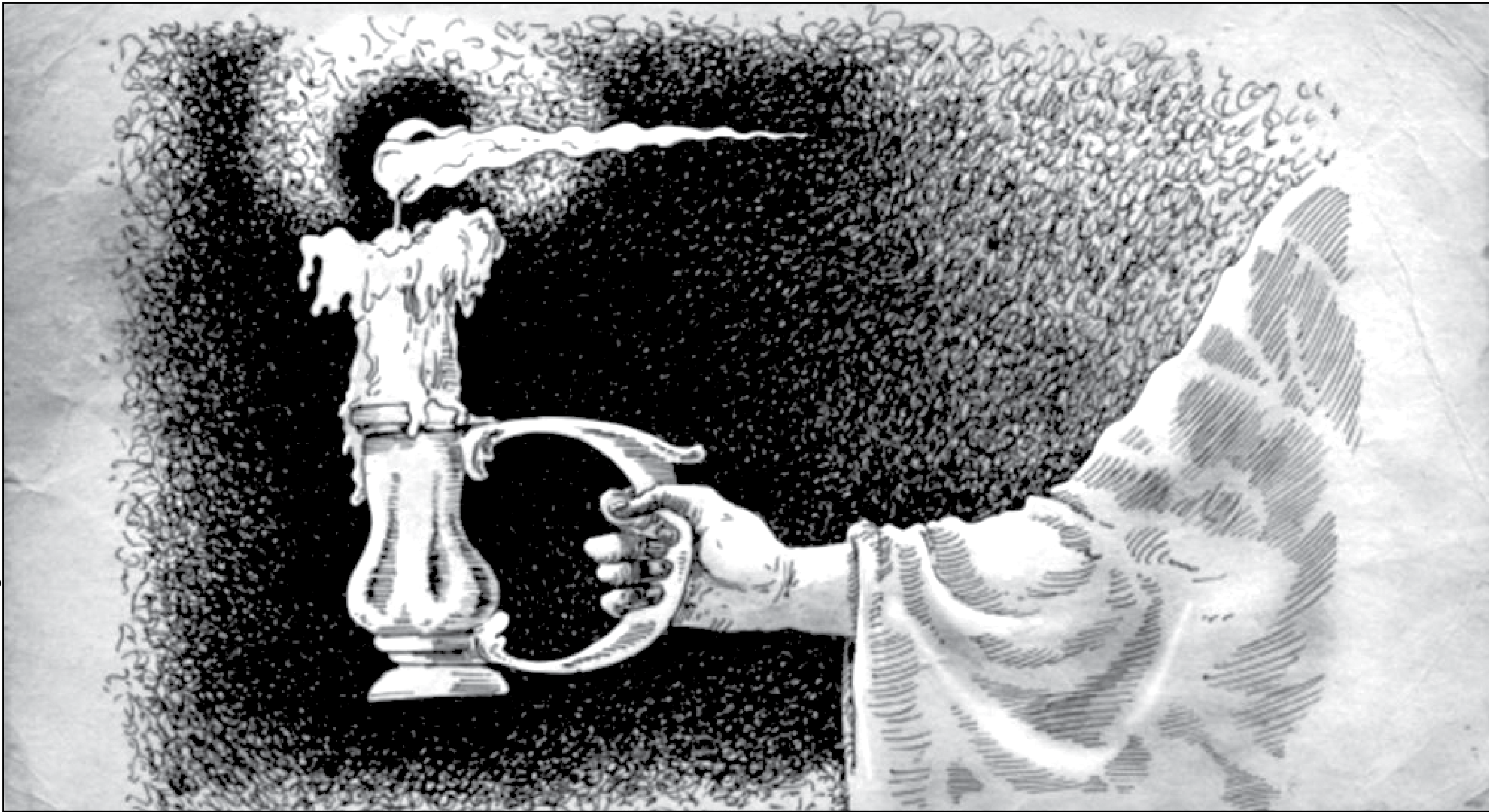
Змест

Шлях да самасвядомасці

Алег АБЛАЖЭЙ

У праблемах, з якімі сёння сутыкнулася беларуская мова, няма нічога новага. Усе мовы, якім даводзілася змагацца за месца пад сонцам, праз падобнае праходзілі, — і непрызнанне як асобнай, арыгінальнай, мовы, і змаганне з іншаземнымі ўплывамі...

Малюнак www.svaboda.org

Калі я паступіў у Віленскі мастацкі інстытут і пачаў вывучаць літоўскую мову, калегі літоўцы вельмі дзівіліся, што я разумею творы Крысціёнаса Данелайціса (1714–1780), бацькі літоўскай літаратурнай мовы, лепш за іх. Сакрэт жа быў просты: мова гэтага паэта шчодра перасыпана славянізмамі. Існаванне Літвы ў сумеснай дзяржаве з Польшчай аказала вялікі ўплыў на літоўскую мову — шляхта практычна апалячылася, і літоўская мова, як і беларуская, сталася «мужыцкай». Спатрэбіліся стагоддзі ўпартай працы і дасканалення, чысткі ад польскіх ды іншых уплываў, каб літоўская мова дасягнула таго ўзроўню, на якім яна існуе цяпер.

Гэтая барацьба не спыняецца і цяпер. Напрыклад, у Вільні вы не зможаце купіць ані гамбургер, ані хот-дог, а толькі mėsainis і dešrainis. І, вядома ж, у Літве не існуе ні «рыэлтараў», ні «мерчэндайзераў», бо створаны літоўскія адпаведнікі для назову такіх прафесій. За ўсім пільна сочыць спецыяльная моўная камісія.

Гэтаксама былі чулыя на іншаземныя ўплывы і чэхі. І ў Празе вы не зможаце пайсці ў тэатр, а толькі ў divadlo.

Беларускую мову намагаюцца знішчыць не першае стагоддзе. У наш час яна перажывае бадай што найцяжэйшыя часы свайго існавання, калі палітыка русіфікацыі дала свае злавесныя плады. Вядома, як «набліжалі» яе да расейскай. У 40 — 50 гады ХХ ст. загадана было пісаць «піонер», «совецкі», «супружаскія адносіны». Быў амаль забаронены мяккі знак. Гэты знак стане потым сімвалам моўнага супраціву, як чаравік на сцягу сялянскіх паўстанцаў Томаса Мюнцэра.

На жаль, змагары за адраджэнне мовы не заўсёды былі вялікімі эрудытамі. Хочучы таго ці не, яны пачалі рабіць тое ж, што і расейцы, толькі на карысць іншай мовы, польскай. Як бы ў пацвярджэнне тэзы расейскіх шавіністаў, што «так называемый белорусский язык придумали поляки». Беларуская мова застракацела «варункамі», «пушкамі», «парэнчамі» ды іншымі «выкшталцонымі філіжанкамі».

Кожная развітая мова — як дасканалая мелодыя, дзе нельга беспакарана ўстаўляць чужыя ноткі, у любым выпадку гэта гучыць фальшыва. Чужыя словы выпадаюць, не ўпісваюцца. Вось, напрыклад, модна стала ўжываць замест нашага «некалькі» кальку з польскага «kilka», «колькі». Але ў беларускай мове «колькі?» — гэта пытанне, у польскай для гэтага існуе «ile?» То навошта нам самім збядняць мову? Або ўжыванне слова «паліць» у сэнсе «курыць». Беларусы ж паляць толькі ў печы, могуць паліць паперу, смецце... У палякаў той, хто курыць, называецца «palacz». А як па-беларуску той, хто не курыць, а «паліць» — «паляч?» «палец?» «Варункі» замест «умоваў». Але па-польску ёсць і «warunki», і «uwarunkowany», «абумоўлены». А як утварыць тое ж ад «варункаў» — «абварункаваны?»

Ніколі беларусы не казалі — чакаць на штось, на кагось, а толькі чакаць чагось, кагось. І не хварэлі на штось, а чымсьці. Гэта палякі «czekają na pociąg, chorują na grypę». Нашто мяняць наша «выдатны» на польскае «wybitny»? А як тады будзе «выдатнік»? «Выбітнік?» Чым «мажлівасць» лепшая за «магчымасць»? Чаму brakuje, калі можам сказаць па-нашаму «не стае», «не хапае?».

Але, бадай, найбольшую шкоду для беларускай мовы нясе прачытанне іншаземных слоў не так, як яны вымаўляюцца на іх радзіме, а так, як гэта вымаўляюць палякі. Ну, дзе і калі вы бачылі на Віцебшчыне, Міншчыне, Гомельшчыне і Магілёўшчыне беларуса пры здаровым розуме, які б казаў «Сыбір»? Палякі чытаюць замежныя словы вельмі своеасабліва — паводле свае граматыкі. Напрыклад, у польскай мове «Z» — гэта як наша «З». То палякі чытаюць «nazism» як «назісм». Або — у польскай мове «Ш» перадаецца як «sz», у нямецкай жа гэты гук перадаецца праз «szh». У выніку палякі дагэтуль чытаюць «szhizophrenie» як «схізофрэнія».

Англійскі «клаб», klub, у палякаў стаў «клюбам». А мы тут пры чым? (Асабліва міла гучыць — «калгасны клюб»...» Syrien — па — польску «Сырыя», бо ў польскай мове «у» — гэта «ы». А нам навошта рабіць «сыр» з далёкай краіны? Даўно заўважана: не ведаеш, як правільна пісаць «тарашкевіцай» — бяры польскі слоўнік. Fizyka, maksymalny, sylwetka, klasa, cyklop, klasyk, syrop, zala... і так далей, ледзь не палова слоўніка. Чамусь з гэтага правіла робіцца выключэнне толькі для словаў «іслам», «блог» і «Далай Лама». Бо паводле «тарашкевіцы» мусіла б быць «ісьлям», «блёг» і «Даляй Ляма». Асабліва камічна, калі «тарашкевізуюць» русізмы — «плянка». Няма такога слова — па-беларуску «планка» — папярэчына. Цікава, што беларус Максімюк з радыё «Свабода» не хоча быць «Максымюком», хоць гэтага вымагае «клясычны» правапіс, ды і ў ягоным польскім пашпарце, напэўна ж, напісана Maksymiuk. І гэта зразумела — калі б не кірыліца і не праваслаўе, беларуская дыяспара ў Польшчы даўно б растварылася дашчэнту. Ці не таму беластоцкая «Ніва» не спяшаецца пераходзіць на «тарашкевіцу», а тым больш на «лацінку»?

Так гістарычна склалася, што беларуская мова з часоў Вялікага Княства Літоўскага, Рускага і Жамойцкага — частка кірылічнай прасторы, у якой «л» большай часткай цвёрдае. Як, дарэчы, і ў суседзяў літоўцаў, хоць яны карыстаюцца «лацінкай». «ы» замест «і» характэрна толькі для польскай, а не для іншых еўрапейскіх моў — апроч украінскай.

Мяккі знак... Прыгадваецца даўняя размова на гэтую тэму з Лявонам Луцкевічам. Ён, вядома ж, прыватна карыстаўся «клясычным» правапісам, але казаў, што яму й новы ніколькі не перашкаджае правільна чытаць і вымаўляць. «Не разумею, — казаў ён, — навошта патрэбен мяккі знак паміж здвоеным «нн», ён і так, сам сабою вымаўляецца!».

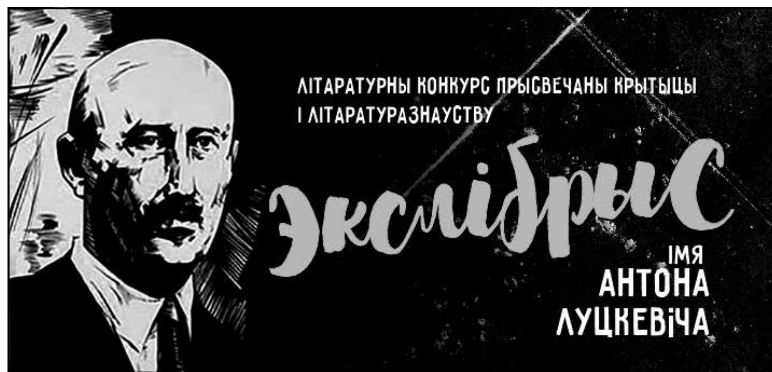
Ад сябе дадам — чаму «Ганна» можна, а Жанна» — не? (пішуць «Жана»)... І ўвогуле — дзіўная рэч: чамусь беларусы з лёгкасцю запамінаюць, што The Beatles і Renault не чытаецца як «Тхе Беатлес» і «Рэнаульт», а вось калі не напішаш сЬнег, а снег, то й будуць вымаўляць с'нег...

Недзе ў чацвёртым класе мне трапілася кніжка «для школ с нерусским языком обучения». І там над кожным слова былі расстаўлены націскі. Памятаю, як тады гэта нервавала. Гэтаксама цяпер раздражняе, калі навязліва падказваюць, як я павінен вымаўляць, паводле прынцыпу «как слышыца, так і пішыца». Напрыклад: «Ты сьмяесься з клюбу ляяльных да псыхоляга клясы адаклясьнікаў». Нейкі пераважаны кісель, а не мова! Што ўжо казаць пра «наватарствы» кшталту «Гэмінгўуэй», Ўудзі Ален» — «псыхам» можна стаць... Чаму «БаЎгарыя»? Тады трэба і «БаЎканы»? Калі ўжо «Віетнам», то трэба выкінуць апостраф адусюль, і пісаць «піе», «біе», — о, як бэндзе выкшталцона!

Трэба імкнуцца не да збліжэння з той ці іншай мовай, а да самадастатковасці. У цэлым, на перспектыву, я — аптыміст. Калі мове наканавана жыць, яна мусіць самаачысціцца, рана ці позна.

Але — чым раней, тым лепш.

www.racyja.com

Літконкурс «Экслібрыс» імя Антона Луцкевіча

Саюз беларускіх пісьменнікаў абвесціў пра пачатак прыёму прац на конкурс «Экслібрыс», які сёлета носіць імя Антона Луцкевіча і прысвечаны крытыцы і літаратуразнаўству.

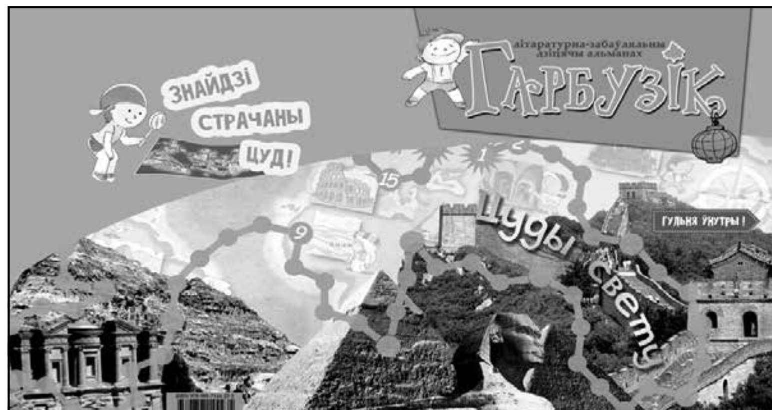
Тэма конкурсу — «Сучасная беларуская літаратура XXI стагоддзя: імёны, тэндэнцыі, перспектывы (ад 2000 года — па сёння)».

Да ўдзелу запрашаюцца даследчыкі літаратуры, крытыкі і літаратурныя журналісты, якія пішуць на беларускай мове, ва ўзросце да 35 гадоў.

Конкурс праводзіцца ў дзвюх намінацыях: літаратурная крытыка (артыкулы, рэцэнзіі, водгукі, эсэ, нарысы) і літаратуразнаўства (навуковыя артыкулы, агляды).

Тэксты на конкурс можна дасылаць файламі ў фармаце .doc да 1 верасня 2016 года на адрас sbp@lit-bel.org, пазначыўшы тэмай ліста «Экслібрыс». У лісце мусіць быць наступная інфармацыя: імя, прозвішча, дата нараджэння ўдзельніка, кантакты нумар тэлефона і e-mail.

За ходам конкурсу сачыце на сайце http://lit-bel.org/.

«Гарбузік»: цуды свету

Пабачыў свет другі выпуск літаратурна-забаўляльнага дзіцячага альманаха «Гарбузік» бібліятэкі СБП «Кнігарня пісьменніка».

Першы выпуск выйшаў летась, прамінулай вясной, і стаўся папулярным, сярод іншага, дзякуючы картонnаму замку, які можна было склеіць уласнаручна. Сёлета «фішкай» нумара сталася гульня-«хадзілка», распаўсюджаная сёння ў дзіцячых часопісах і аднак не дужа папулярная ў беларускіх выданнях для дзяцей. Тэма «хадзілкі», намаляванай Дзмітрыем Шылам, адпавядае агульнай задуме выпуска — «цудам свету». Але рэдакцыя альманаха на агульнавядомых спісах цудаў не спынілася: ёсць жа і ў Беларусі свае дзівосы! Хіба Крыж Еўфрасінні Полацкай для беларусаў менш важны за піраміду Хеопса? Ды і адной архітэктурай рэдкалегія таксама задаволіцца не магла. Гэткімі ж цікавымі для чытачоў тэмамі ёсць, напрыклад, звяры і птушкі, міфалагічныя істоты. Яны ж для ўсяго свету агульныя: дзе ёсць дамавік, там знойдзецца месца і для гномаў з іх застольнай песняй аўтарства Джона Толкіна (і ў перакладзе Андрэя Хадановіча). Дзе маюцца Асілкі і Жар-птушкі, там з'явіцца і зусім нястрашная Лахнэска (створаная пісьменніцай Аленай Масла і мастачкай Вольгай Раманюк).

«Кожны выпуск «Гарбузіка» ствараецца з улікам дзвюх важных рэчаў: узрост чытача і цікавая для яго тэма, — распавядае рэдактарка альманаха Вольга Мазурава. — Ад пачатку было ясна, што займальная актуальная чытанка аднолькава патрэбная як дашкалятам, так і малодшым шкалярам. Таму мы чаргуем выпускі: першы «Гарбузік» быў адрасаваны перадусім для дзяцей дашкольнага веку. Новы выпуск, «Цуды свету», разлічаны ўжо на крыху сталейшых чытачоў, і змест мае адпаведны.

Наступны «Гарбузік» выйдзе зноўку для малятаў. Натуральна, і тэма будзе ўзятая найперш пад іх густы ды патрэбы. Пакуль рэдакцыя абірае паміж дзвюма наступнымі тэмамі: «Поры года» ці «Літары ды лічбы». Вядома ж, нам будзе прыемна і важна пачуць галасы нашых чытачоў ды іх бацькоў з гэтай нагоды!»

Як гэта й павялося, альманах выйшаў разнапланавы паводле жанраў, рубрык, характару афармлення. У выданні было задзейнічана некалькі дзясяткаў творцаў, у тым ліку і малых чытачоў і чытачак, з іх уласнымі літаратурнымі творамі і малюнкамі.

«І боль, і прыгажосць...»: анталогія перакладаў

Калі б для серыі «Кнігарня пісьменніка» існавалі рэйтынгі — як кніга года ці кніга месяца, то ў апошнім выпадку найлепшай кнігай лютага сталася б анталогія перакладаў Лявона Баршчэўскага «І боль, і прыгажосць...» (зборнік пабачыў свет у выдавецтве Зміцера Коласа).

Аўтарскія анталогіі беларускіх перакладчыкаў выдаюцца з савецкіх часоў. Першай з іх была кніга Юркі Гаўрука «Кветкі з чужых палёў» (1928), пасля якой, праўда, адбыўся вельмі вялікі перапынак, бо беларуская культура — у тым ліку перакладчыкі — зазнала маштабныя рэпрэсіі.

Пасля вайны былі выдадзеныя персанальныя анталогіі перакладчыкаў Язэпа Семяжона, зноў жа Юркі Гаўрука, Рыгора Барадуліна, Васіля Сёмухі, Уладзіміра Караткевіча, Хведара Жычкі, Эдуарда Валасевіча, а таксама рускамоўных перакладчыкаў Валянціна Тараса, Навума Кісліка, Аляксандра Дракахруста. Яны складалі асобную серыю «Кніга перакладчыка», заснаваную ў выдавецтве «Мастацкая літаратура».

У XXI стагоддзі практыку персанальных перакладчыцкіх анталогій пераняла Бібліятэка СБП «Кнігарня пісьменніка». У 2013 годзе пабачыла свет калекцыя перакладаў Андрэя Хадановіча «Разам з пылам», куды ўвайшлі творы 41 аўтара з лацінскай, французскай, англійскай, нямецкай, польскай, рускай, украінскай моў, здзейсненыя цягам пятнаццаці гадоў.

Новая анталогія прадстаўляе даробак аднаго з найвядомейшых беларускіх перакладчыкаў-паліглотаў Лявона Баршчэўскага. Кніга «І боль, і прыгажосць...» улучае ў сябе больш за 250 твораў, напісаных сотняй аўтараў і аўтарак на трыццаці мовах свету. Зборнік можа выкарыстоўвацца ў якасці хрэстаматыі на занятках і семінарах па замежнай літаратуры ў сярэдніх і вышэйшых навучальных установах — бо імёны аўтараў пачынаюцца з Сапфо, Анакрэона, Катула праз аўтараў-трубадураў і мінезінгераў да паэтаў Рэнесансу, Барока, Класіцызму і аж да класікаў сусветнай паэзіі XX стагоддзя. Тым больш зручнай яна будзе для студэнтаў і выкладчыкаў, што побач з перакладамі падаюцца і ўсе арыгіналы.

У прадмове да кнігі Лявон Баршчэўскі распавядае, што захапіўся перакладамі яшчэ ў школе: «Першыя мае спробы перастварыць паэзію па-беларуску былі скіраваныя на нямецкамоўных паэтаў, што жылі ў савецкай імперыі... Да вершаў Гайнэ, што называецца, «саспеў» у дзясятым класе, а Гётэ, Байрана ды Міцкевіча пачаў перакладаць ужо ў студэнцкія гады. Аматарскія заняткі паэтычным перакладам, можа, і не перараслі б у нешта сур'ёзнейшае, калі б у 1984 годзе Сяржук Сокалаў-Воюш не завёз у Мінск... і не паказаў іх Мэтру — Васілю Сёмуху. Тут я атрымаў па заслугах: Сёмуха раскрытыкаваў амаль кожны радок маіх «тварэнняў»...»

«Справа»

Выйшаў з друку 3-ці выпуск беларуска-ўкраінскага альманаха «Справа», які выдае Таварыства ўкраінскай літаратуры пры СБП.

Уім змешчаны мастацкія, навуковыя і публіцыстычныя творы на беларускай, украінскай, рускай мовах, а таксама на брэсцка-пінскіх гаворках.

Галоўны рэдактар «Справы» Алесь Наварыч у прадмове гаворыць пра неабходнасць і лагічнасць узмацнення беларуска-ўкраінскіх літаратурных сувязяў.

Прафесар Хакайдскага ўніверсітэта Матокі Намацi ў дасланым у рэдакцыю лісце высока ацэньвае працу аўтарскага калектыву «Справы» і асабліва адзначае важнае значэнне захавання аўтэнтычных гаворак.

Рубрыка «Класік» у гэтым выпуску прысвечана постаці Івана Франка, 160-годдзе якога адзначаецца сёлета. Чытачы могуць пазнаёміцца з ягонай біяграфіяй, прачытаць адно з найболып вядомых апавяданняў класіка аб каханні і жарсці «Сойчына крыло». Андрэй Дынько ў сваім артыкуле разважае пра тое, што знакаміты пісьменнік сказаў бы пра сучасны свет, калі б мог устаць з магілы...

У рубрыцы «Пра класікаў» у гэтым выпуску змешчаныя два адметныя матэрыялы. Алесь Пашкевіч піша пра гісторыю літаратурных судачыненняў Максіма Багдановіча і Сымона Пятлюры. Украінскі гісторык і краязнаўца Леанід Лашчанка з нагоды 85-годдзя з дня нараджэння Уладзіміра Караткевіча падрыхтаваў артыкул пра тое, як будучы беларускі класік пасля заканчэння Кіеўскага ўніверсітэта настаўнічаў у школе ў Кіеўскай вобласці, запісаў успаміны пра яго былых калег і вучняў. Увагу чытачоў напэўна прыцягнуць унікальныя фотаздымкі Караткевіча, зробленыя ў той час.

Аматары прозы і паэзіі атрымаюць асалоду ад твораў вядомых беларускіх аўтараў Юрыя Станкевіча, Паўла Севярынца, Сяргея Панізніка, а таксама ўкраінскамоўнага паэта з Кобрыншчыны Сцяпана Семенюка.

У традыцыйнай рубрыцы «Гаворкі — наш скарб» у гэтым выпуску вершы Ніны Сацук, Любові Іванюковіч, Раісы Рамашкі.

Аляксандр Ільін публікуе захапляльны матэрыял пра брэсцкага пісьменніка-неарамантыка Андрэя Крыжаніўськага, які працаваў у 30-я гады мінулага стагоддзя, і ўвогуле пра літаратурны асяродак таго часу ў Брэсце. Чытачы таксама маюць магчымасць пазнаёміцца з эсэ «Мае продкі» гэтага неардынарнага творцы.

Актыўны аўтар «Справы», паэт і краязнаўца Сцяпан Шапяцюк, які раней друкаваў у альманаху вершы на гаворцы свайго сяла Лілікава, у гэты выпуск прадставіў успаміны пра бацьку на беларускай мове — кранальныя і вясёлыя.

Зінаіда Дудзюк у артыкуле «Пара высокага сонца» расказвае пра творчае сяброўства з вядомым украінскім пісьменнікам Валянцінам Грабоўскім. Зацікаўлены чытач знойдзе ў гэтым тэксце таксама многа малавядомых фактаў аб жыцці берасцейскай пісьменніцкай суполкі ў 80–90-х гадах мінулага стагоддзя.

Таксама у выпуску змешчаны літаратуразнаўчыя артыкулы, краязнаўчыя і гістарычныя матэрыялы.

Аздоба нумара — працы цудоўнай беларуска-украінскай мастакоўскай сям'і са Слоніма Аляксандра і Тамары Сцяцэнкаў, размешчаныя на вокладкі.

Прэс-служба Саюза беларускіх пісьменнікаў

Я веру ў божую любоў

30 сакавіка сустракае свой вясновы юбілей вядомая беларуская літаратарка, сябар Саюза беларускіх пісьменнікаў Хрысціна Аляксееўна Лялько.

Яна закончыла філалагічны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Працавала ў Літаратурным музеі Янкі Купалы, штотыднёвіку «Літаратура і мастацтва», часопісе «Беларусь». У 1995 годзе стала адным з ініцыятараў і сузаснавальнікаў двух каталіцкіх часопісаў — квартальніка «Наша вера» і месячніка «Ave Maria», з таго часу з'яўляецца галоўным рэдактарам гэтых выданняў. Першыя вершы апублікавала ў 1971-м у лідскай газеце «Уперад». Аўтар кніг прозы «Дарога пад гару», «Світанак над бярозамі» і кнігі паэзіі «На далонях любові». У яе апрацоўцы выйшаў зборнік народных казак «Хітрэй свету не будзеш». Пераклала на беларускую мову нарыс Уладзіслава Сыракомлі «Мінск», кнігі Папы Яна Паўла ІІ «Пераступіць парог надзеі», «Дар і Таямніца», «Устаньце, хадзем!», «Памяць і самасвядомасць», энцыклікі «Fides et ratio», «Ecclesia de Eucharistia», Апостальскі ліст пра Ружанец «Rosarium Virginis Mariae», творы Яна Твардоўскага і іншыя.

«Літаратурная Беларусь» выказвае спадарыні Хрысціне шчырыя пажаданні радасці, здароўя і светлай узнёсласці ды ўзгадвае некаторыя публікацыі паважанай юбіляркі...

Хрысціна ЛЯЛЬКО

Пажыўшы на гэтым свеце, зведаўшы захапленні і расчараванні, радасць і боль, набыткі і страты, зазіраючы ў сваю душу, сёння я магу сказаць, што веру найперш у Божую любоў: у ахвярную й неспасцігальную любоў Бога да чалавека. Гэта вера здаецца мне стрыжнем, ад якога, як парасткі ад ствала, прарастаюць у душы атожылкі веры ў святло і дабро, у высокае прызначэнне чалавека, у бясконцасць жыцця, якое тут, у гэтай «даліне слёз», не заканчваецца, а пераходзіць у вечнасць, дзе нас чакае ўсё тая ж любоў справядлівага й міласэрнага Айца.

Я веру ў Божую любоў да нас, слабых і грэшных, і так часта нявартых гэтай любові. Нават тады, калі Бог дапускае выпрабаванні й цярпенні, хваробы й няшчасці, я веру, што гэта не што іншае, як ачышчальны агонь Ягонай любові, які дасканаліць душу, вызваляючы яе ад эгаізму, карыслівасці й ляноты.

Выключна з любові да нас Бог нас выхоўвае, жадаючы нам дабра, а нашай душы — збаўлення. І таму, як піша Тамаш Кемпійскі, «Жывучы й паміраючы, трымайся Хрыста і даверся Яго вернай любові, бо калі ўсё цябе пакіне, Ён адзін цябе падтрымаць можа».

Памятаю, як некалі трапілася мне кніга выдатнага гішпанскага святара і пісьменніка Рамона Куэ Рамано «Mi Cristo Roto» («Мой Хрыстус Паламаны»), якая ўразіла і запомнілася сваёю радыкальнаю трактоўкаю адносінаў Бога да чалавека. Гэты мудры гішпанец піша менавіта пра тую Божую любоў, якую бывае часам так цяжка зразумець і прыняць, пра тую любоў, калі Збаўца абдымае нас сваёю «леваю рукою».

Класічны прыклад такой выпрабавальнай любові дае нам Святое Пісанне, паказваючы цярпенні старазапаветнага Ёва...

Я веру, што менавіта з любові Бог даў кожнаму з нас ласку нарадзіцца ў гэты, а не ў іншы час, у гэтым, а не ў іншым краі, вызначыўшы тым самым кожнаму з нас місію жыць і працаваць тут і цяпер. Гэта вера дапамагае не разгубіцца, не ўпасці ў дэпрэсію, не страціць надзеі...

Я веру ў тое святло, якое чакае нас наперадзе, бо, як зазначыў Іва Андрыч, «Айчына — гэта круг сонечнага святла». Я веру, што ўсе мы ад нараджэння ўпісаны ў гэты «круг» сваім чалавечым шляхам, сваёю зямною вандроўкаю да вечнай Айчыны. І шлях гэты, несумненна, павінен быць шляхам ісціны, бо ісці па ім — гэта значыць «хацець таго, чаго хоча Бог». Зразумела, такі шлях — няпросты, але ён адзіна правільны й сапраўдны. Вытрываць на ім, не сысьці, не збочыць дапамагае Божая любоў і наш бязмежны давер да яе.

Радыё Свабода

Хрысціна Лялько: «Не ўяўляю, як можна жыць без веры»

Гэтае інтэрв'ю запісвалася ў Маркаўскай сярэдняй школе Маладзечанскага раёна, куды пісьменніца і выдавец па запрашэнні літаратара і выдаўца Міхася Казлоўскага прыехала на творчую сустрэчу з вучнямі і педагогамі. У калідорах і класах школы гучыць беларуская мова, на ёй выкладаюцца ўсе прадметы. Тут працуюць неабыякавыя настаўнікі, якія не толькі даюць веды сваім вучням, але і выхоўваюць іх патрыётамі...

Маркаўскую школу закончыла ў свой час таленавітая паэтэса і тэлежурналістка, светлы і шчыры чалавек Таццяна Сапач, жыццё якой абарвалася вельмі рана. Яе партрэт вісіць у кабінеце беларускай мовы і літаратуры, куды настаўніца Ларыса Фёдараўна Сапач і запрасіла гасцю.

— Хрысціна Аляксееўна, вас вельмі ўзрушыла, што ў гэтай школе вучылася Таццяна Сапач. Вы былі знаёмыя?

— Мы з Таццянай некалькі разоў сустракаліся на міжнародным кінафестывалі хрысціянскага кіно «Магніфікат». Я была старшынёй журы, тройчы ў яго ўваходзіла і Таццяна. Мы шмат размаўлялі, і я адчула, наколькі светлая ў яе душа — душа сапраўднай беларускі. Памятаю, як аднойчы мы са слязамі на вачах размаўлялі пра нашых матуль, якіх ужо не было на гэтым свеце. Хіба магла я тады падумаць, што тая наша сустрэча апошняя? Ніхто з нас не ведае, колькі каму адведзена. Але мы павінны памятаць пра тое, што час кароткі і трэба яго берагчы.

— У размове з вучнямі вы сказалі, што пісьменнік пачынаецца тады, калі боль разрывае душу і больш маўчаць немагчыма. Аб чым вы не маглі маўчаць у сваім юнацтве, калі ў 70-я гады мінулага стагоддзя ў раённай лідскай газеце «Уперад» выйшаў ваш першы верш?

— Я нарадзілася пад Лідай на дзедавым хутары. На нашым падворку і ў садзе яшчэ і сёння шумяць дзедавы бярозы, якія заўсёды мяне чакаюць... Летам босая па гэтай зямлі прайдуся, дрэвы абдыму — і ажываю, аднаўляюся... Яшчэ да вайны дзед меў сем гектараў уласнага бярозавага лесу, які з прыходам Саветаў стаў калгасным. Калі мне было 12 гадоў, яго высеклі. І гэта — першая ў маім жыцці драма, пасля якой я пачала пісаць вершы. Затым у юнацтве напісала аповесць «Лес». З гэтага болю я нарадзілася як пісьменніца. А ў дзяцінстве, дарэчы, марыла быць леснікам, хацела быць, як казаў Аляксей Пысін, «замком» і «брамаю» для свайго лесу...

— Аб чым не можаце маўчаць цяпер?

— Найперш аб мове нашай. Вось і дзецям сказала: не саромейцеся размаўляць на роднай мове, чытайце беларускіх аўтараў! Я цяпер Вінцука Адважнага чытаю — быццам п'ю чыстую крынічную ваду... Трэба памятаць, што мы, а не хто іншы, адказныя за лёс роднай мовы...

— Часопісы «Наша вера» і «Ave Maria», якія вы стварылі і рэдагуеце ўжо 20 гадоў, выходзяць на беларускай мове. Скажыце, калі ласка, на якога чытача яны разлічаны, у чым іх адрозненне?

— Квартальнік «Наша вера» ў першую чаргу адрасуецца студэнцкай моладзі, інтэлігенцыі, усім, хто цікавіцца гісторыяй, культурай, літаратурай, сакральнай спадчынай Беларусі. «Ave Maria» выходзіць кожны месяц, займаецца евангелізацыяй, тлумачэннем праўды хрысціянскай веры, ён разлічаны на людзей практыкуючых. Я шчаслівая, што нам удалося сабраць калектыў аднадумцаў, і дзякую Богу, што вось ужо два дзесяцігоддзі выходзяць гэтыя часопісы. Акрамя іх, мы выпускаем і часопіс для дзяцей «Маленькі рыцар Беззаганнай», рэдактарам якога з'яўляецца вядомая пісьменніца Ірына Жарнасек.

— Як вы лічыце, веруючаму чалавеку жыць лягчэй?

— Не ўяўляю, як можна жыць без веры. Я вырасла ў веруючай сям'і, маміна малітва была са мною заўсёды. Ужо дванаццаць гадоў мамы няма на гэтым свеце, а я адчуваю яе апеку, нашу непарыўную сувязь. Тое, што было закладзена ў маленстве, вывела мяне на мой шлях. Чалавек павінен жыць па запаведзях Божых, і тады яму будзе лёгка. Гэта як з правіламі дарожнага руху: калі іх не выконваць, то аварыі не пазбегнуць. Так і ў жыцці: не будзем прытрымлівацца запаведзяў Божых — пакалечым сваё жыццё, свой лёс. І чым раней чалавек гэта зразумее, тым больш у яго шанцаў стаць шчаслівым.

— Наша сустрэча адбываецца напярэдадні вялікага свята Нараджэння Хрыстова. Што помніцца з дзяцінства, як вы сустракалі Каляды на сваім хутары?

— Гэта адно з самых светлых святаў — паэзія майго маленства. Чаканне першай зоркі Віфлеемскай: пакуль яна не з'явіцца на небе, сям'я не садзіцца есці куццю. Мы, дзеці, раз-пораз выбягалі на ганак, выглядалі зорку... Пах смажаных баравікоў, якімі начынялі «вушкі» з цеста. Тоненькія рознакаляровыя свечкі, прымацаваныя да яловых галінак. Сена пад абрусам, калядкі, якія спявалі разам з мамай, малітва... У нашым доме заўсёды віселі абразы, ніколі ніхто іх не здымаў. Мама вадзіла мяне ў Белагрудскі касцёл за сем кіламетраў, не баючыся нікога і нічога. І ў Вільню ў Вострую браму мы ездзілі, а да першай споведзі мама павезла мяне ў Польшчу, дзе жыла наша радня.

> **Ніхто з нас не ведае, колькі каму адведзена. Але мы павінны памятаць пра тое, што час кароткі і трэба яго берагчы**

— У вас выйшла нямала кніг у перакладзе з польскай мовы. Як удалося так добра яе вывучыць?

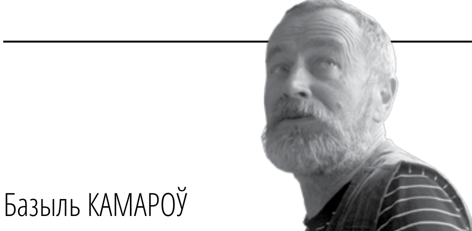
— Я не лічу яе замежнай, бо чула з маленства. Мама польскую школу закончыла, навучыла мяне чытаць. Да сваякоў у Польшчу ездзілі, і гэта мова незаўважна ўвайшла ў мой ужытак. Вельмі шкадую аб тым (і вучням на сустрэчы пра гэта гаварыла), што ў школе нямецкую, на філфаку іспанскую не вывучыла так, каб яны былі не ў пасіве, а ў актыве. Мне пашчасціла два месяцы вучыць італьянскую мову ў Італіі, ва ўніверсітэце ў Перуджы, куды з усяго свету з'ехаліся людзі розных узростаў. Мару, каб і да нас з розных краінаў прыязджалі вывучаць беларускую мову — яна не менш прыгожая за італьянскую. Два месяцы я жыла ў Італіі і не магла дачакацца, каб хутчэй вырвацца з гэтай прыгажосці дамоў. Гавару шчыра, абсалютна не какетнічаю. Мне найлепш дома: Радзіма, як і маці, можа быць толькі адна...

— Хрысціна Аляксееўна, з часу выхаду вашай першай кнігі прайшло некалькі дзесяцігоддзяў. Якая сёння ваша дарога? Магчыма, ужо лягчэйшая, з гары?

— Раней думалася: ну вось, да 50 гадоў буду ісці пад гару, а пасля — з гары. Але аказалася, справа зусім не ва ўзросце, а ў адчуванні тваёй душы... Наш Белагрудскі касцёл стаіць на ўзвышшы, непадалёк ад яго пахаваная мая мама... Гэта частка маёй дарогі пад гару — мамін шлях, яе лёс. І мой лёс — я заўсёды выбіраю дарогу пад гару...

Гутарыла Анжаліка Крупянькова, mgazeta.by

Гул перамогі

Базыль КАМАРОЎ

* * *

Тва́ру не помню.
Помніцца толькі ўсмешка.
Месяцовыя сінія блікі на роўнядзі азёрнай
І целе вільготным, нясцерпна пажадным,
Ды грыва цяжкіх валасоў,
Якімі, аднак, ты зусім не жадала
Прыкрыць галізну сваіх белых грудзей.
І гэтыя грудзі
Помняць вочы мае,
Помняць рукі мае,
Помняць вусны мае.

* * *

І грукат шчытоў акаваных,
І грохат гарматаў гарачых,
І лязгат мячоў гартаваных,
Трэск дзідаў
І коней раз'ятраных ржанне,
Дудаў гудзенне
І рэха далёкай сурмы,
Гром перуновы
І пошчак пагоні няземнай,
Гул перамогі на грывах узгоркаў далёкіх...
І ўсё гэта ў слове адзіным —
ГРУНВАЛЬД.

* * *

Збуцьвелы плот,
Падпёрты крапівой і лебядою.
За ім здзічэлы сад
Рознагалоссем поўніцца птушыным.
І вёска ўся —
Сем душ сівых самотных —
На лавачцы пад бэзам размясцілася.

* * *

Мая радзіма ў тым лясным куточку,
Дзе ў цішыні пад хвоямі над Друццю
Спачылі вечным сном мае дзяды:
Рыгоры, Васілі, Лаўрэн, Аксён і Хведар,
Іх жонкі, дзеці, сёстры і браты,
І дзе, на жаль, няма крыжоў Карнея,
Півона, Мікалая, Паўлы і Сяргея,
Хто склаў галовы на снягах Сіблагу,
Пад Воршай, Кёнігсбергам і Пілау...
І пра каго маркоціцца радзіма,
Там, дзе над Друццю ноч галлё гайдае.

* * *

У Вязынцы ціха, бы людзі й не ведаюць,
Што тут нарадзіўся адноойчы Купала.
Штовечар — змяркканне,
Штораніцы — снедаюць.
Ну й што, што яму тут зязюля кувала!

Надарыцца час апынуцца далёка
Ад родных мясцін, ад нізін наваколля, —
Душою адчуюць, што родная мова
І лашчыла душу,
І песціла дома,
Дзе ўранні над лесам зязюля кувала,
Бо там нарадзіўся аднойчы Купала.

Карацелькі

На вёску едучы, спахапіўся — няма чаго пачытаць у дарозе.
Гляджу ў вакно, не адрываючыся. Там і проза... і паэзія... і публіцыстыка.

* * *

Апрануў дрэвы, кусты і травы, і тым самым завастрыў іх галізну снег першага дня.

* * *

Родная мова
З вуснаў дзіцяці —
Замілаванне да слёз,
І балюча да слёз
(украінская сям'я на магілёўскай вуліцы).

* * *

...чтобы эти экскурсии «спрыялі», как говорят беларусы, дружбе между народами... (з пачутага па радыё).
А цяпер здагадайся, чытачу, дзе тут прапушчана часціна не.

* * *

Углядаюся ў фота, дзе мой прадзед з унучкай на руках пасля вяртання з ГУЛАГу.
Колькі мудрасці, болю і смутку ў глыбокіх вачах старога.
Колькі бясклапотнай гарэзлівасці на твары дзяўчынкі.

* * *

Слупы не маюць каранёў.
— А пні? — мысляр спытаў.

* * *

Глядзець і не бачыць,
Сузіраць і не рабіць высновы
Ці можна?..

* * *

Цішыня...
Дзьмухнуў на мошку, што мітусілася перад вачыма, і пачуў, як тая ляснулася аб аркуш паперы.Цішыня...

* * *

На фоне Шапэна запрацавала аўтасігналізацыя.
Цывілізацыя абудзіла да будзённасці і прагматызму.

* * *

У бязлюдным заснежаным мікраёне на бязлюднай сцежцы варона дзяўбе змерзлае залацістае мандарынавае шалупінне.
Была позняя раніца першага дня Новага Года.

* * *

Двое п'яных, незнаёмых між сабой, пабілі трэцяга, цвярозага.
Прафсаюзная салідарнасць?

* * *

Пра што думае дзед, гледзячы ў кут цёмнага пакоя і трымаючы ў сваёй далоні цёплую пяшчотную ручку ўнука?
Што прыснілася дзіцяці, чыя ручка — такі дарагі камячок — раптам уздрыгнула ў вялікай дзедавай далоні і абудзіла старога сярод начы?

* * *

Заплюшчу вочы
І пабачу лепшы час.
Соладка ўздыхну
І ў горычы прачнуся.

* * *

Гэтай ноччу мы не спалі гадзін да трох...
Я і камар.

* * *

Размеранае рацыянальнае жыццё з раніцы да вечара, з дня ў дзень, боязь авантурызму і неабдуманых учынкаў гарантуе бясклапотнае жыццё, але не дадае да ўспамінаў прыемнага, нават у прыкрым шарме, той прыправы, без якой не гатуецца добрая страва — чалавечае жыццё.
Творца заўсёды крыху авантурыст.

* * *

Асфальтавы лапік сярод старой брукаванкі.

Поле Жыцця

Фелікс БАТОРЫН

* * *

Сабраўся я поле жыцця перайсці,
А сцежкі няма ні адной:
За ўсімі паспелі травой зарасці,
Узыдзе яна і за мной.

Ступіў бы наўпрост, ды ў траве ж гадаўя...
Шукаю — сцяжын не відно.
Стаміўся. Прысеў і агледзеўся я,
А поле за спінай даўно.

* * *

А ці ж закрэсліць памяць крыж,
Магільны камень ці заціснe?
Хаваюць грэшнікаў, грахі ж
Сярод жывых сядзяць на трызне.

Хаваюць праведных. Цяжкі
Іх шлях. Іх бліжнія няўцешны.
А іх мізэрныя грашкі
Відаць выяўней, чым у грэшных.

* * *

У той далёкі незабыўны час,
Калі звяла дарога разам нас,
Звязаўшы на развілцы дзве сцяжыны,
Не верыў свет, што шлях у нас адзіны.
Смяяўся вецер з нашых валасоў,
А рэха — са шчаслівых галасоў,
А доля — з нашых сонечных надзеяў,
Падступнасць замяшаўшы ў ход падзеяў.

Смяяўся з нас насмешлівы і злы,
Смяяліся ваўчары і казлы,
А мы сабе сказалі : «Хай смяюцца!» —
І сёння нашы песні нам пяюцца.

* * *

Зямля... зямля... І харство, і бруд,
І жыццядайны грунт, і жвір магілы,
Крыніца вод і мноства розных руд;
Зямля збівае з ног і дорыць сілы.

Зямля — шляхі, дарогі і сцяжынкі,
Таемнасць ночы і празрыстасць дня.
А мы — зямное сутнасці пылінкі,
У сонечным праменні мітусня.

* * *

З прадапошняга дня Стварэння
(Адпачынкам быў дзень апошні)
Збрoю масавага знішчэння
За зубамі носіць з нас кожны.

Маргіналы

Сумны трыпціх

1
Пра што вяшчае птушка — мудры крук,
Маглі б мы зразумець, ды не цікава.
Маглі б наўпрост, ды звычней нам наўкруг,
Пятляючы налева і направа.
Намнога лепш маглі б мы, а нашто?
Маглі б зусім інačай, а навошта?
Газеты нам штодня прыносіць пошта,
Дзеля чаго, не ведае ніхто.

2
Мы звыклі ганарыцца тым,
што маем,
А маем тое, што само прыйшло;
За сонца поўню бляклую трымаем
І жмурымся на дзённае святло.

3
На святло на дзённае
Думак не выносім,
А сваё надзённае
Нават і не просім.
Нешта недзе сцягнем,
Нешта так дадуць.
Іншага не прагнем,
Як выпіць і заснуць.

Асенняе балота

На чаратоў рудых драты,
На вокнаў чорныя раты
Наслала неруш нематы
Асенняе здранцвенне.
У жураўрненай дрыгве
Жуда таемная жыве.
Каго пакліча-пазаве,
Таму няма збавення.

* * *

Я думаў, што прарэзваюцца крылы
Абапал набалелага хрыбта.
А остэахандроз сярэдняй сілы
У твар з насмешкай кінуў мне: «Лухта!»

Я верыў, быццам доля мне такая
Прызначана: ляцець у сіняву, —
Таму падумаў, нібыта ўзлятаю, —
І паляцеў. Шчэ добра, што ў траву!

«Памёр!» — мой сябра вырашыў зацяты
І радасна скляпаў мне некралог,
Маўляў, пайшоў ад нас паэт крылаты.
Бо ўжо вышэй падняцца ён не мог.

Я ж дачакаўся, калі боль паменеў
І крыху рукі-ногі адышлі,
Падняўся, пакрактаў, расцёр калені
І рушыў зноў па матухне-зямлі.

Зімняя рыбалка

Такі мароз, што ў берлагу замерз
мядзведзь.
Акрэплі губы — ні прысвіснуць, ні прапець.
Да цёмнай пелькі прымярзае паплавок.
Нат неба хрумсне, як наступіш незнарок.

Зматаем вуды ды цяпельца раскладзем.
За чаркай будзе для гаворкі многа тэм:
Былыя подзвігі, спайманыя кіты
Ды маладзіцы небывалай пекнаты.

Не быць улову сёння. Ссунем чаркі зноў.
Ужо змяркаецца і час ісці дамоў.
А дома карп фаршыраваны, цёрты хрэн
І палавіны мілай з'едлівы рэфрэн.

* * *

Ні серабрыстых павуцінак,
Ні ценькіх промняў не кране
Там, дзе з аброшаных галінак
Павіслі гронкі цішыні.

Дзіцячай даўняю гульнёю
Вярні сябе з забытых сноў:
Замры! зрабіся цішынёю,
Не сплямленай няпраўдай слоў.

Пры святле поўні

Васіль ЖУКОВІЧ

— Белы вальс! — зычны голас масавіка прывычна абвясціў чарговы танец. — Дамы запрашаюць кавалераў.

На танцпляцоўцы ў гарадскім парку загучала, займаючы ў вечаровай летняй цішы сваю прастору, урачыста-пранікліваая музыка. Яшчэ не закружылася ў вальсе ні адна пара, як да хлопца, стройнага і чубатага, на якім зграбна сядзелі светлыя джынсы і блакітна-белая паласатая тэніска, порсткаю хадою ў туфліках на тонкіх абцасах памкнулася юная залатавалосая дзяўчына, апранутая ў сукенку з вішнёвага аксаміту. Калі наблізілася да яго, яна міла ўсміхнулася і так натуральна схіліла ў паклоне галаву, што яму, даволі пераборліваму кавалеру, нічога не заставалася, як адказаць ёй узаемнасцю.

Пятро, гэтак звалі хлопца, не часта наведваў танцпляцоўку і сам парк. Ды не таму тут ён рэдка бываў, што працаваў на будоўлі бетоншчыкам, дзе цяжкая фізічная праца забірала шмат энергіі, — маладому чалавеку, моцнаму і рухаваму, тое мала што значыла, — проста яму бракавала вольнага часу, бо ён займаўся лёгкай атлетыкай, асабліва інтэнсіўна з прамінулае вясны, калі дасягнуў звання майстра спорту.

У танцах пачуваўся хлопец як рыба ў вадзе, таму патаньчыць любіў, як любіў і ўвогуле пагуляць. Аматар інтымных, хоць і рэдкіх, захапленняў, мог прыгожа і са смакам пазаляцацца да ўпадабанае дзяўчыны ці незамужняе маладзіцы: вопыт меў, бо, як толькі пасяліўся ў інтэрнаце будаўнікоў, з поспехам прайшоў «школу Грышы», так усе называлі ягонага земляка Рыгора, закаранелага халасцяка і лавеласа.

Гэтым разам Пятро ўявіў сябе ўдалым рыбаком, хоць нікуды вудачку не закідваў. «Рыбка сама падплыла...» — падумаў ён, беручы за руку юнае дзяўчо. Як толькі яго шырокая далоня легла на незнаёмы тонкі стан, праз аксамітную прыемную матэрыю ён адчуў гарачае дзявочае цела, руку сагрэла такая цеплыня, якой ён не адчуваў ніколі дагэтуль, хоць знаўся з многімі прадстаўніцамі прыгожае паловы чалавецтва. Ахоплены танцавальным азартам, Пятро пачаў моцна кружыць незнаёмку, хутка і лоўка праходзячы паміж іншымі парамі. Дзяўчына старалася вытрымаць зададзены партнёрам рытм і ад радасці, што ёй гэта ўдаецца, прыемна ўсміхалася, на нейкія моманты заплюшчваючы вочы. Аднойчы Пятро паспеў пацалаваць гуллівую ўсмешку, перш чым яна растала на вясёлых вуснах незнаёмкі, і прыхінуць да сябе гібкую і падатлівую постаць. Калі скончыўся вальс, Пятро не пакінуў партнёрку. Адышоў з ёю ўбок, вымавіў з запалам: «Дзякуй!» і, гледзячы дзяўчыне ў вочы, сказаў:

— Давай знаёміцца.

— Наташа, — прамовіла яна, падаючы руку.

Цяпер, у перапынку паміж танцамі, Пятро больш пільна ўгледзеўся ў абліччa Наташы, якая так знянацку захапіла і заінтрыгавала яго, і не знайшоў нічога такога, што б магло не спадабацца.

Уся Наташына статная постава падкрэслівала яе жаноцкасць. Яшчэ калі яна ішла запрасіць яго на белы вальс, хлопец заўважыў, якія прыгожыя ў яе ногі. І пазней, танцуючы з ёю і твіст, і чарльстон, адчуваў: яго апаноўвае неверагодная цяга да яе і яна, гэтая цяга, мабілізуе пачуццё рашучасці і падштурхоўвае да дзеяння. Таму Пятро нядоўга нявoліў сябе танцпляцоўкаю. У прыдатны момант ён сказаў красуні:

— Я хачу з табою даўжэй пабыць сам-насам. Калі ласка, прыдумай што-небудзь. Я ў інтэрнацкі пакоі не адзін. Давай пойдзем паселімся ў гатэлі, у мяне ёсць знаёмыя.

— Нам не патрэбны гатэль, — усміхнулася Наталля, узяла за руку Пятра і рынула з ім да выхаду.

Наташа ў сваёй беласнежнай пасцелі была з Пятром ласкавая, быццам з даўно любімым чалавекам, яна не саромелася прапаноўваць розныя прыёмы і бурна выяўляць сваю радасць ад паўнаты пачуцця. «Жаданы! Каханы! Любы! Любы! Лю-бы! — то гучна, то ціха вымаўляла, часта і горача дыхаючы, то заміраючы, то шчодра цалуючы яго сваімі спярша гарачымі, пасля крыху пахаладзелымі вуснамі...

Пятру і сярод ночы спаць не хацелася, ён мінулаю ноччу выспаўся авансам, як бы прадчуваючы такое неверагоднае спатканне. Праўда, прымаючы ў ваннай цёплы душ, спадзяваўся, што хваля сну ўсё-такі павінна агарнуць яго. Але ён, як і Наталля, яшчэ нядаўна быў занадта пераўзбуджаны, каб так хутка пераключыцца на адпачынак. Да таго ж на небе свяціла поўня, праламваючы святло праз незашторанае вакно на край шырокага ложка, дзе непрадказальны лёс чамусьці звёў Пятра з Наталляй. Начны госць заўважыў, што на вакне аніякіх штораў няма, бо няма і карнізаў, было падобна на тое, што кватэра ў новым доме. І ён міжволі запытаўся:

— Дзе, Наташка, гаспадары кватэры і хто яны?

—Тут жыве мая цётачка, маміна сястра, з мужам. Цяпер яны на курорце ў Трускаўцы.

Пятра менш за ўсё цікавіла цётка гэтае ўмелае партнёркі ў танцах, якая аказалася такой неардынарнаю і гарачаю, — яго цікавіла яна сама. І, гладзячы пышныя валасы, тонкую лебядзіную шыю, у меру пышныя грудзі, ён задаў сваё больш істотнае пытанне:

— Хто ты, любая Наталачка? Дзе ты вучышся?

— Студэнтка я, скончыла першы курс Інстытута лёгкай прамысловасці. Дызайнерам-мадэльерам буду, — ноткі гонару прагучалі ў ейным голасе. — А ты што скажаш пра сябе, мой непараўнальны, мая неспадзяваная знаходка і таямніца?

Пятро ўзяў Наташыны гладкія далонькі ў свае шурпатыя і коратка распавёў пра сваю працу.

Ім абаім было цікава пагаманіць.

— Я адчувала, што ты майстар, — гаварыла Наташа.

— А я, можна сказаць, беспамылкова вызначыў тваю інтэлігентную сферу дзейнасці, — казаў Пятро.

— Мабыць, і год майго нараджэння ты можаш назваць таксама беспамылкова?

— Адназначна: то была якраз тая гістарычная вяха, калі пагарэў Мікіта Хрушчоў і ўзабраўся на самую вяршыню ўладнае лесвіцы «дарагі Брэжнеў».

— Так яно і ёсць, мой маг. А я так трапна не змагу. Сам кажы, калі з'явіўся...

— О, я на белы свет з'явіўся тады, як дуба даў вялікі тыран.

Пятро прыціх. Ён чамусьці ўспомніў аднаго знаёмага дзеда-расіяніна, які коратка, з яўнаю антыпатыяй, нават зневажальна характарызаваў вядомых правадыроў: «Сталин — рябой, Хрущёв — байстук, Брежнев — размазня». Пры гэтым падумаў, што дарэмна не пацікавіўся ў расіяніна-ветэрана, чаму Леаніда Ільіча назваў размазнёй. Ад кагосьці яму пачулася ў аўтобусе больш дакладнае пра Ільіча слова: «набздыханы», і тады яму было падумалася пра тое, як народ разбіраецца ў тых, хто празмерна любіць уласную ўладу.

Наталля таксама памаўчала, яна думала пра сваё.

— Ці ведаеш ты, — нечакана запыталася яна, — наколькі Пушкін быў старэйшы за Наталлю?

— Ведаю толькі, што Ганчаровай было васямнаццаць, якраз столькі, як цяпер табе, мая радасць, — адказаў Пятро.

— Уяўляеш, Аляксандр Сяргеевіч быў на трынаццаць гадоў старэйшы за сваю абранніцу, — летуценна падкрэсліла дзяўчына.

— Уяўляю і лічу такую дыстанцыю нармальнаю.

Поўня, ідучы на захад, паціху апусцілася ніжэй і дастала сваім святлом Наталлю. Яна ляжала, уся голенькая, паверх летняга махровага пакрывала, поруч з Пятром, павернутая да яго.

Пятро замілавана разглядваў маладзенькае цела смелае юнае асобы, заваро жаны красою; упершыню за шмат гадоў з'явілася перад яго вачыма такая жывая карціна. Пры месячным святле яму раптам прымроілася, што перад ім не зямная, а нябёсная істота: так у гэтым начным святле гарманічна спалучаліся залатыя валасы, белыя грудзі, рукі. Ён думаў пра тое, як слаба ў мастацтве адлюстроўваецца такое хараство. Праўда, узгадаў ён, хтосьці з маладых мастакоў стварыў карціну «У лазні», у якой напоўніцу паказана якраз непрыхаваная натуральная краса менавіта маладых прыгажуняў.

Аднак у свядомасці Пятра не сумяшчалася Наташына прыгажосць з яе вопытам, таму ён, як бы загодзь просячы прабачэння, сказаў:

— Наталлечка, ты не пакрыўдзіся, калі ласка, ад майго недалікатнага пытання. Мне здаецца, ты не па гадах вопытная. Чаму так?

Наташыны пушыстыя вейкі апусціліся.

— Я ведала, што цябе гэта ўразіць, — выразна, з ноткаю крыўды ў голасе, сказала яна, — ды не баялася гэтага... Калі такі цікаўны, то слухай!

І яна распавяла сваю драматычную гісторыю — пра тое, як яе маці-адзіночка выйшла замуж у чужое сяло і як айчым прыручыў яе, малую падчарку, як падкупіў прысмакамі і прывучыў яе ў адзінаццаць гадкоў забаўляцца з ім... Праз тры гады маці даведалася пра тое і атруціла гвалтаўніка...

— А потым, — працягвала Наташа, ужо гледзячы Пятру ў вочы і не хаваючы ў сваіх вачах маланкі, — быў у мяне аднакласнік, а пасля — аднакурснік. І ўсе такія вопытныя! Уяўляеш?..

— І ты не баішся падзаляцець?.. — яшчэ больш балюча ўдарыў ён.

— З табой не баюся, таму і не засцерагаюся, — цвёрда яна прадоўжыла свой маналог. — А ўсё таму, што ты мне вельмі спадабаўся. Толькі май на ўвазе: калі што якое, я цябе знайду — і ты будзеш мой навекі вечныя! Разумееш? Ад мяне не ўцячэш і нідзе не схаваешся. Знай, я ўмею помсціць. — Задумалася і дадала: — Не горш, як мая маці...

Пятро ляжаў на спіне і глядзеў у столь. А Наталля распачала новую гісторыю. У вёсцы Н. у шавецкай майстэрні шыў і рамантаваў абутак прыгожы малады чалавек, падобны да Сяргея Ясеніна. А ў суседняй хаце жыла непрыгожая перастарка. Яна заўважыла, што ён ні з кім не гуляе, затое ў клубе на танцах так хораша грае на баяне, аж дух займае! І неяк злаўчылася падкаціцца да адмысловага шаўца і музыканта. Дзіва дзіўнае: ён не пагрэбаваў. Пэўна ж, было цёмна... Час ідзе, у старой дзевы, бы тое цеста, бруха расце... А тым часам...

— Стоп, стоп, мілая! — Пятра ўсяго перасмыкнула. Ён не мог паверыць сваім вушам. «Усё чыста супадае», — падумалася яму. Гэта ягоны старэйшы брат — шавец, баяніст, прыгажун — уліпнуў у страшную гісторыю, як у смалу. Замёршы на белай пасцелі, Пятро падумаў пра чарнату жыцця, успамінаючы перажытае ў дзяцінстве.

— Адпачні, родненькая, прадоўжыць тваю гісторыю магу я, — сказаў Наташын загадкавы госць і, не чакаючы згоды ад здзіўленай прыгажуні, пачаў свой расповед.

Хлопчыку было тады адзінаццаць гадоў, як да яго матулі на хутар прыходзіла з вёскі кабета (сама малая, а галава вялізная!) і як падоўгу размаўляла, паўтараючы два словы: «цуда амерыканскае». Пра што ішла гаворка, ён уведаў пазней, калі здарылася непапраўнае... Цяжарная хацела стаць законнаю жонкаю. Маці тады сказала, што яе разумее, але сына прымусіць не можа. Быў бы жывы бацька, мо было б усё інакш...

Чым бліжэй заставалася да родаў, тым больш агрэсіўнаю рабілася жанчына. Яна ўбачыла, што той, на каго яна ўсё яшчэ спадзявалася, абзавёўся нявестаю, ходзіць з ёю ў кіно і на танцы, і калі пачула ад яго, што за жонку возьме тую, дастала ў знаёмага механіка сернай кіслаты. «Зараз я яму ўстрою вясёлую жытуху!» — сказала яна, збіраючыся праз адчыненае клубнае вакно, пры якім ён граў на баяне ў часе танцаў, лінуць яму ў вочы ядавітай вадкасці. Яго тады людзі добрыя папярэдзілі і ўратавалі ад бяды. Пра небяспеку ён ведаў, ды не асцерагаўся. А як толькі ажаніўся, яна падпільнавала яго ўвечары, выскачыла з засады з едкаю кіслатою ў руках і ўчыніла зло.

Малога хлопчыка пабудзіў матулін плач. Старэйшы сын начаваў не дома, а ў абласной бальніцы, куды яго закінула «Хуткая дапамога». Хлапчук завітаў да брата (упершыню так далёка ездзіў), бачыў яго апухлы твар і забінтаванае вока.

— Не пералывай і маму супакой, скажы ёй, што мне пашанцавала: адным вокам буду бачыць, — суцяшаў пацярпелы малога брата.

А той малы надумаў адпомсціць кабеце, што пакалечыла яго роднага брата, і, калі падпільнаваў, што яна пайшла ў суседні хутар да сваякоў, назбіраў цэлую шапку камення і доўга-доўга дзяжурыў ля сцежкі, па якой яна павінна была вяртацца. Ды жанчыну і будучае дзіця ўратавала тое, што яна тою ноччу не вярталася, а ў сваякоў заначавала.

Наташа знянацку зарыдала, уткнуўшыся тварам у грудзі Пятра, яна зразумела: той адзінаццацігадовы хлопчык быў не хто іншы, а ён сам, Пятро, малодшы брат не знявечанага бацькі. І вось ён тут, поруч!

— Не плач, Наталлечка! Там, дзе скончылася наша імгненнае, як святло знічкі, узаемнае захапленне, пачнецца вечная крэўная любоў. Праўда, Наталля?

— Сапраўды. Хто ж мы адно аднаму? Я — твая пляменніца па бацькавай лініі, а ты, значыць, дзядзька мой...

...Яны яшчэ доўга распавядалі адно аднаму пра сябе, пра сваіх родзічаў, пра перажытае.

Эпілог

Тым жа летам Пятро паступіў у Мінскі інстытут фізкультуры. У часе вучобы гуляў за зборную каманду краіны, не раз біў рэспубліканскія рэкорды. Пасля стаў трэнерам. Ажаніўся з настаўніцай. З Наташаю не ліставаўся. Праз год, калі прывёз на экскурсію падапечных спартсменаў у горад свайго юнацтва, хацеў завітаць да яе, але на вакзале сустрэў земляка Грышу, які стаў таксістам, і той паведаміў, што ён год таму вазіў Наташу і яе жаніха ў дзень вяселля і што жаніх павёз яе на Валынь, адкуль сам родам.

Маці Наташына да вяселля дачкі не дажыла: два турэмныя тэрміны, асабліва другі, падкасілі здароўе.

На радзіме Пятра братавы блізняты сын і дачка канчалі школу. Слепаваты брат па-ранейшаму шыў і рамантаваў абутак. З асаблівай радасцю ён з сям'ёю сустракаў Пятра...

Высокія берагі

Эвалдас ІГНАТАВІЧУС (Літва)

Нябеснае цела

у палатно крухмальнае нябёсаў
абрынуся наўзнакі
каб адмовіць
квітнеючым садам садому
маўчанню вежаў
памяці і
мове
ў якой
тысячагоддзі
хаваўся
ад цябе

Мова

ёсць мова што маўчыш
і слепнеш як ад сонца
ёсць мова далячынь
лясоў на гарызонце

ёсць мой маленькі плыт
і чысціня рачулак
ёсць ціхай плыні спрыт
ёсць мова ёсць прытулак

Увысь

са сну
ціхамірнага і цнатлівага
я падымуся
перамагаючы холад

у бляск
тваіх зім
з моцнай тугой
па дому

Нядзеля

доўга глядзеў
уніз здзіўлены
укленчаны стварыцель

Высокія берагі

трава
яшчэ памятае пра нас
запісаных чыстапісаннем
пра-саль-фе-джа-ваных
высокае неба
якое гойдалася тады
як піва
у трохлітровым слоіку
і полым
што лётаў у траве
паўтараючы: не буду піць
з твайго следу
ягнятка

Цвік

цвік
які забіваюць
у дрэва
у цела

у жывых
і бяздушныя
рэчы

у цішыню
у пустэчу
якім
на сцяне
выдрапваюць імя

на які павесяць
стары пінжак

цвік
які забіваюць у галаву
гісторыю тэалогію
архітэктуру

якім злучаюць зямлю і неба

іржавы
гарбаты
злучальнік

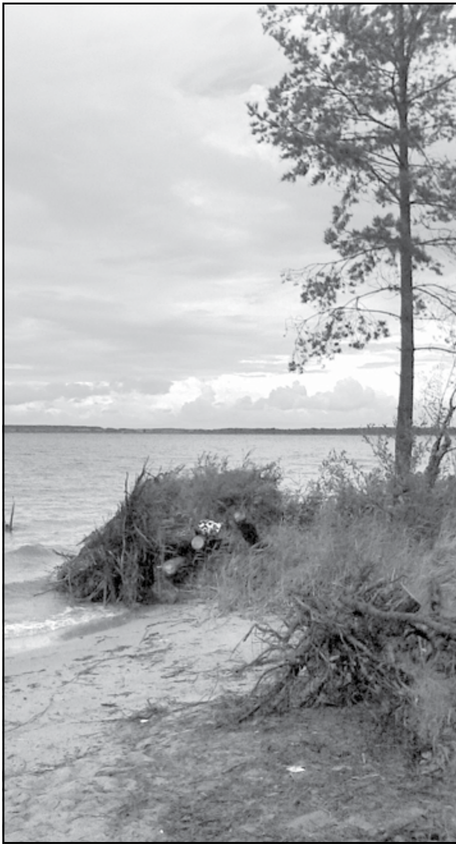
Апошняе неба

мы ўзыходзім
па крутой рыплівай лесвіцы
трымаючыся за рукі

хто нас вядзе?
анёлы са змучаным аблічам

хто нас чакае?
сваякі з вашчанымі тварамі
стары школьны доктар і
стары настаўнік спеваў

яны праверац наш зрок і слых
перад тым як раздаць свяшчэнныя партытуры

Дон Жуан

з плячэй сваіх нібы кажух
ён скінуў горад годна ветру
і лашчыць грывы траў угрэтых
дзе пацалункі прыгажунь
усіх што ёсць сабраў за лета

Wake — up call

THIS IS YOUR WAKE — UP CALL
паведамляе гаваркая ракавіна
голасам сцюардэсы

THIS IS YOUR CALL… — збяры
свае ныючыя суставы
свайго сумлення дакоры
боль і страх
іх нават смерць не вылекуе

THIS IS THE CALL
становішча ў чаргу пажарнікі і юрлііўцы:
калі адчыняць касу?
у дзверы прарываецца натоўп, пах поту
кандыцыянер не працуе:
мой Бог, мне неабходна

прачнуцца
адпрасавацъ кашулю
набыць шкарпэткі
у Daty Free краме
у транзітнай зале
літар віскі —
дазвольце зайсці…

мая радзіма згубілася
паміж Хонг Конгам і Рыа дэ Жанейрам
як знайсці — пытаюся ў касога
кітайца — неабходную браму

адказы — твой кіслы голас
працінае мой слых, які прачынаецца —
даўно
не правертраны дом, зачыненыя пакоі,
душныя гатэлі, цёмныя калідоры
магчыма яны выведуць
на прахалодныя вуліцы маленькага горада
дзе мы здолеем…
THIS IS…
пачынае дзяжурны дыктар —
стары яўрэй — адкуль ён ведае
гэтую лічылку; памнажаць жах на віно
атрыманую суму дзяліць на каханне
распрадаць з малатка, пакінуць свій дом
сысці ў горы, дзе пасвяцца спакойныя
авечкі…

цемра і смага
рамадан…
у правільным кубе залітаваны
пачынаецца ранак
вось каву паставяць варыць

спусціцца
добры анёл, тэледапамога
мне вернуць адзенне, цела, мову —
яна абмывае два берагі
паміж імі
мой глухі сон
попел пекла, пераўтвараецца
у снег выраю…

канец рэгістрацыі
раздадуць
павязкі на вочы і
затычкі ў вушы —
расліна, дзе ты, якая абвіваеш
ліпкімі каранямі —
дай мне сілу паўстаць
дай мне старога з чоўнам

запалі яшчэ адно жыццё
на экране кампутара —
вярні мяне ў гульню
да апошняга, без магчымасці адазваць
фінала

усявышні рэжа суставы
сутарга зводзіць цягліцы
адхініце фіранкі, уключайце
прыёмнік «Lano z Radjem», rock'n'roll…

THIS IS YOUR WAKE — UP CALL
пырскае слінай
неміласэрная медсястра

гасподзь мой, дзе я
ложак, люстра, стол, тб
літва?
аусланд?
гатэль пяць зорак
роўна шэсць жнівень, год каня, с.в.

а дзень. які дзень?
якая табе розніца —
паднімайся і ідзі
калі можаш — без мацюкоў
не можаш — твая справа
сварыся, але паднімайся —
нібы прабіраешся па балоту
на працу ідзі, з падскокам
у ядальню, паільню —
але ж свет прыгожы —
праз каламутнае шкло —
маліся, размнажайся, спаражняйся
пакуль…

THIS IS WAKE — UP CALL
THIS IS WAKE — UP CALL
THIS IS WAKE — UP…

Пераклала з літоўскай мовы
Людміла Паўлікава

Рэбры дзён, раніц

(Фрагмент)

Сесілія ХАНСАН (Швецыя)

I.

Ты ствараеш асфальтавы круг вакол нас, я накручваю твой шалік на руку. Пасярэдзіне Шотэнтара,
жоўтая маланка працінае мяне. Ты — між маіх
плеч. Пякучы жар; застываю лужынай на зямлі.

Асфальт дрыжыць, вада навісла гронкамі па-над
трамваямі. Завязваю твой шалік пад грудзямі.
Вадаспад раскручвае мяне ў бок Лаудонгасэ.

Тэлефонная будка, я раскручваю дыск — восем
разоў. Рух спыніўся, машын зусім не чутно.
Толькі гудкі — ты адказваеш. Адкрываецца нешта. Я падаю.

5-ы маршрут — да твайго дому. Сцены сціскаюцца
вакол нас. Твая спіна ахінае мяне. І ты гладзіш
тыльным бокам далоні. Мяккія
дотыкі здымаюць з мяне скуру.

Я замярзаю, кусаю твае вусны. Ружовыя карункі, баваўняная бялізна. Ты разгладжваеш
мае складкі. Чырвоныя плямы на маёй шыі, сляды тваіх зубоў.
Вуха гарыць.

Ты ўводзіш сябе ў мяне, запаўняеш штуршкамі.

Мае ногі загорнутыя ў прасціну. Кропачкі ўкусаў
на сцягне, ты раздзіраеш мае баваўняныя мары.

Мяккія пальцы драпаюць скуру. Чорны волас
на маім сцягне. Вільгаць выходзіць вонкі, пляміць
бялізну, капае на прасціну.

Твая скура становіцца маёй, расплаўляе будучыню.

Хочаш снедаць? Спяшаюся скрозь раніцу, рэха твайго голасу, поўнае стрыманага цяпла.
Перад дзвярыма спальні я заўважаю дзірачку
у сваёй бялізне.

Адзіны кірунак: усе трамваі ідуць
у бок выспы Данауінзэль.

Выпраўляемся на роварах. Данауінзэль. Педалі
злучаныя з грудзямі. Цісну — рэжа, я
вільгатнею знутры.

Сляды ровара на пяску, я за тваёй спіной.
Віхляем між марскіх зорак. Трымаюся за цябе, я не звалюся.

У цяпле месяца рухаемся ў такт. Слізгаем, круцімся
на коўдры. Твая рука на маім плячы, скура мякчэе,
пячэ. Ты выдзіраеш маё рабро, удыхаючы замест
паветра.

Пераклала са шведскай мовы
Надзея Кандрусевіч

Неба адчыненае

Мар'юс БУРОКАС (Літва)

Ля возера Святое

Угне

чакаю
покуль вынырне з вады
светлая маленькая галоўка
заплюшчаныя вочы
тварык чырвоны
у зморшчынах
нібы наноў нараджаецца
нібы з усіх апошніх
ірвецца на паверхню
прагнучы гэтага
глытка свету

святла

невядомасці

**

марнасць бяссілля —
ён паўтараў

— спёка як камень
прыцiснула горад

адрубіў
тыя словы
выцягнуў сухажыллі
сінтаксісу
выдраў косткі
фанемаў

трэскаецца
рэчаіснасць
мова
ломіцца ў горла
маланкай і болем

— каменне спёкі
прыцiснула горад

і толькі ў яго лабірынтах
на бойнях і могілках
у моргах, касцёлах

яшчэ прахалодна

мова
не працуе
мова астыла

бы кропля
на каменнай кладцы

Бязносая

касцянымі нагамі
грукае па брукаванцы
а пятае раніцы
як пісалі паэты

у дзяцінстве з ёй размінуўся
ляжаў
у шкляной шуфлядзе
выкрычаўшы
няглыткі і цёплы
кавалак душы

нічога не чакаў
нічога
не атрымоўваў

толькі самота
казённай вываранай
прасцінай

накрывала
прасцяг

такая легенда
так я прыйшоў
думаў так

так і памру
узбярэцца
рапуха
на сэрца прыпухлае

жмяк

бязносая
касцянымі нагамі
грыміць

паўз ліпень
паўз мур
паўз лета

у Вільні

***

У ветра прасторныя лёгкія. Выдзімае
праз мяса і косткі. Літары
каторыя больш не мае.
Не зачарпну іх жменяй
як апалонікаў. Пальцы больш не занююць
ад вадкіх словаў. Ані адбітку
няма на прапалінцы. Ані голасу.
Ніхто не сакоча на сонцы
не завіхаецца пад каранямі. Не веру
табе. Больш не веру. І толькі вецер
шуміць. Перад тым як упасці
на зямлю. Раздзірае неба
рагамі, ламае яліны
зрывае дахі. Апошнім дыханнем
праз мяса і косткі
выдзьме
маю душу.

Фатаздымкі пісьменнікаў

спрабаваў раскусіць вас
глядзеў на твары
але насамрэч шукаў
не іхнюю таямніцу
шукаў сваю —
ці нешта нас звязвае:
лінія, нітка, струна
ці да нас дакрануўся
той самы палец
ці ўчасна ўзялі тую самую
чорную слухаўку ці
працяў нас выбух святла
калі ведаеш:
табе дадзена
табе падымаюць заслону
заслужана
ясна, заслужана
гэтая пастка
гэтыя веды
залежнасць
салодкая нецярплівасць
заслужана
на ўсіх тварах
адбіты той самы сумнеў
здзіўленне
нясмелая дзёрзкасць
няўпэўненасць
фанабэрыя

Пераклаў з літоўскай мовы
Андрэй Хадановіч

Успаміны магната

Карліс ВЭРДЫНЬШ (Латвія)

Я

Калі я кантралюю дзейнасць сваіх унутраных органаў, то гэта яшчэ не значыць, што ў мяне іх зусім няма. Як і раней, печань, лёгкія і ныркі кружацца вакол майго сэрца, палаюць і гараць.
Мноства малых зорак б'ецца ўва мне бліскуча, калыхаецца, падае. І тады я хвараю. У пакоі павольі змяняюцца святло й цемра. Адчуваю — шмат малых гарадоў кружыцца вакол Рыгі і пішчыць, трасецца на марозе.
Штохвіліну я гублю вялізную колькасць энергіі ды цеплыні. Таму ў маіх прагненнях ты маленечкімі коламі кружышся вакол мяне.

Малітва

Любы Божанька, адбяры ў мяне здольнасць бачыць рэчы з абодвух бакоў! Кожную рэч я бачу круглай, нібыта зямны шар з вялікай адлегласці, бачу і разумею — не мне ж перашкаджаць паўнавартаснаму яе існаванню.
Любы Божанька, павылгаджвай мае дробныя складкі з мазгоў, высячы ў іх адну, але вялізную. Такую глыбокую, каб людзі з усяго Земгальскага прадмесця прыходзілі мацаць ейныя роўныя краі.
І ўрэшце, любы Божанька, загадай, каб я думаў добрыя думкі, такія, якіх людзі не стамляюцца чуць ніколі — хай буду ляжаць увесь дзень на пляскатым сонечным гадзінніку, глядзець на сонца і расказваць усім, якое яно яскравае.

Адказ

Мы атрымалі ваш ліст, але, на жаль, у дадзены момант нічога не можам абяцаць. Сітуацыя вельмі складаная, але мы па-ранейшаму спадзяемся на пазітыўнае рашэнне.
Аднак лічым сваім абавязкам вам паведаміць, што й вашае стаўленне не спрые канструктыўнаму супрацоўніцтву. Замест таго, каб высоўваць патрабаванні, вы маглі б быць ласкавыя і падтрымаць нас — мы таксама ўсяго толькі людзі, мы працуем без ежы і сну. Дашліце бочачку піва альбо колькі катлет. Альбо нешта такое, што падыходзіць для бартэру — напрыклад, літр крыві альбо якую мэблю мірных часоў.
Як толькі будуць якія навіны, пастараемся вам паведаміць. На жаль, не зможам патэлефанаваць, аднак дашлем ліст, калі толькі знойдзецца нехта, каб лізнуць марку.

Успаміны магната

У школу я хадзіў толькі чатыры зімы — трэба было дапамагаць бацькам, досыць вялікі гурт братоў і сясцёр, я хутка засвоіў усе работы. З рускай мовы перакладаў дэтэктывы, з ангельскай — афарызмы.

Бацька заўсёды ўставаў на світанку. Калі маці на сняданне клікала, ён ужо меў цэлы адрэдагаваны ліст. Брат хадзіў па снезе сем кіламетраў да тэатра, пісаў рэцэнзіі. У старэйшай сястры слабы зрок, засталася незамужняй. Яна толькі гаспадарыла ўдома, пісала для ансамбляў тэксты песняў.
Да сівых гадоў бацька з маці сядзелі, запрэжаныя ў карэктуры, плячо ў плячо малявалі вокладкі кніг. Калі мае біяграфіі праваднікоў пачалі прыносіць някепскія грошыкі, я купіў бацькам невялікі тыпаграфскі станок. Цяпер яны могуць перавесці дых — маці піша калядныя вершы, бацька смокча люльку і мудрагеліць над загадкамі крыжаванак.
Я гэта ўсё друкую ў сваёй газеце: у будныя дні чатыры старонкі, па суботах восем, раз у месяц літаратурны дадатак, для падпісчыкаў штогод каляндар. Браты пішуць пра палітыку, народную гаспадарку, сёстры пра моду і жаночыя справы. Па вечарах мы ўсе сядзім за вялікім сталом, і паследка чытае нам бандыцкія раманы.

Казка пра трох парсючкоў

НІФ-НІФ СЯДЗЕЎ У ВІЛЬНІ
Ў САЛАМЯНЫМ ДАМКУ

НАФ-НАФ СЯДЗЕЎ У РЫЗЕ
Ў ПРУТКОВЫМ ДАМКУ

НУФ-НУФ СЯДЗЕЎ У ТАЛІНЕ
Ў КАМЕННЫМ ДАМКУ

А ЗА РОГАМ ЧАКАЎ ВОЎК

Успаміны ісландскай гаспадыні

Усялякія добрыя рэчы зямля выврагае са сваіх глыбіняў: рыбу, фуфайкі, верталёты, а часам і па нейкім вялікім бліскучым джыпе. Тады толькі падбягай і трымай пярэднік, тэлефануй Олафуру, каб прыйшоў і дапамог аднесці.
Прыйдуць дзеці са школы, кожны сабе захоча найлепшага, натуральна, паб'юцца. Разлуюцца і нам яшчэ фыркнуць. Яны ж думаюць, што нам усё з неба падае.

Успаміны кандыдата ў члены Саюза савецкіх пісьменнікаў Латвіі

Набліжаецца дэкада мастацтва ЛССР у Маскве, а ў мяне няма ніводнага новага верша на тэму сельскай гаспадаркі. Гэтым разам трэба застацца дома.
Дый што я магу вам, таварышы, прапанаваць — мой час мінуў на сходах у абароне справы партыі, у кансультацыях і агітацыі. Вострую крытыку цалкам прымаю, далей індывідуалізм і ідэалізм больш не саб'юць мяне з панталыку.
А сёмай буду на месцы, панясем нацыянальную вопратку на вакзал. Перадавайце таварышу Жданаву сардэчныя вітанні! Сам я адпраўлюся ў калгас «Будучыня», буду піць малако з цёплых каровіных саскоў.

Пераклала з латышскай мовы
Анжаліка Дубасава

Па Робінгудаўскім сцэнарыі

Навум САНДАМІРСКІ

Гісторыя, якая здарылася ў пачатку 50-х, звязаная з дырэктарам сталовай Сашам Падлішэўскім.

Тым самым Сашам, які, будучы хутчэй маленькім, чым вялікім, на многіх прымудраўся глядзець зверху ўніз. Выключэнне — вышэйшае начальства, якое без усялякіх намаганняў вяртала яго ва ўлонне субардынацыі. З адказнымі работнікамі грамадскага харчавання яго рангу такое здаралася. Аляксандр усёй сваёй паўсядзённай дзейнасцю быццам узяўся перавесці ў разрад аксіёмы той факт, што недахоп шырокіх сувязяў рэдка бывае вузкім месцам яўрэя. Што калі працуеш у гэтай спецыфічнай сервіснай сферы, то любы новы, выразна арыентаваны кантакт можа істотна палепшыць і агульныя вытворчыя паказчыкі, і індывідуальныя магчымасці наведвальнікаў. Таму зарплату лічыў далёка не асноўным фактарам у сваёй кормазабеспечваючай дзейнасці. Меркаваў, што яе памер, не падмацаваны пэўным манеўрам, усё перантварае ў бескарыслівасць ленінскага камуністычнага суботніка.

А яшчэ Падлішэўскі, гэты сапраўды энергічны і талковы работнік, лічыў сябе вялікім гумарыстам і майстрам розыгрышу. Калі чалавек верыць у гэта, то пераканаць яго ў адваротным проста немагчыма. Вось і стараўся пры ўсякім зручным выпадку падтрымаць рэнамэ балакі і веселуна.

У чарговы раз гэтая аказія з'явілася ў выглядзе лагоднага і флегматычнага нарыхтоўшчыка Шалома Садурскага. Гэтакага Віні-Пуха, які ўмеў спаць на хаду. Або дзікенсаўскага хлопчыка, які здзіўляе ўменнем спаць нават пры выкананні абавязкаў.

Па-мойму, з-за паталагічнай ляноты ён нават галіўся праз два дні на трэці, падтрымліваючы на тварах стан рэдкай шчаціннасці. Зрэшты, іўдзей пры любой яе гушчыні заўсёды рызыкуе заставацца «жыдкабародым». Хай даруе мне магчымы чытач за слоўны пасаж у духу члена таварыства «Памяць». Але хто ж яшчэ так пасмяецца з сябе, як гэта ўмеем мы самі?

Перш чым агучыць сутнасць гісторыі, заўважу, што я чуў яе з некалькіх крыніцаў. Кожны раз трошкі па-рознаму. Мабыць, калектыўная памяць — гэта калі ўсе памятаюць аднолькава дрэнна. І ўсё, што ўзнікае пад маім пяром, — свайго роду сярэднеарыфметычны варыянт.

Дык вось, аднойчы райспажыўсаюзаўскі пасьянс лёг такім чынам, што і Садурскаму, і Падлішэўскаму мелася быць камандзіроўка ў вёску пад назвай Старое Сяло. І як толькі апошні даведаўся пра гэта, то ў яго няўрымслівай галаве адразу нарадзіўся сцэнар магчымага розыгрышу.

За дзень да паездкі ў іх адбыўся такі дыялог. Дакладней, аднабаковы паток, у які зрэдку ўторкваліся выклічнікі санлівага Садурскага.

— Шалом, ты ведаеш, што такое Старое Сяло?

І пакуль суразмоўца на манер страўнікавага кадаўра пераварваў пытанне, сам жа на яго і адказаў:

— Падчас вайны тут стаяў невялікі нямецкі гарнізон плюс куча паліцэйскіх. Там жа антысеміт на антысеміце і антысемітам паганяе. Не ведаю, як табе, а мне трошачкі страшна. Хто ведае, як справа можа абярнуцца. Два габрэі для адной маленькай вёскі відавочна зашмат. Грыбы грыбочкамі, ягады ягадкамі, а асцярожным быць давядзецца.

На такую сур'ёзную заўвагу амаль рэактыўныя бровы Садурскага павольна варухнуліся. А Саша між тым паслядоўна ўзмацняў эфект.

— Нас там моцна не любяць.

— А ты мне скажы, дзе нас любяць, — выдыхнуў з сябе Шалом, што для яго па эмацыйным напале было раўназначна маналогу венецыянскага купца з аднайменнай трагедыі вялікага Шэкспіра.

— Любяць нас там, дзе нас няма.

— Значыць, не любяць нідзе.

— Так, але ў Старым Сяле, куды мы з табой паедзем, не любяць асабліва. І не дай Бог, каб мы гэта заўтра адчулі.

І ўжо ў момант агучвання цвёрда ведаў, што сам жа для гэтага зробіць усё магчымае.

Больш за тое, ужо сёе-тое зрабіў, звязаўшыся па тэлефоне з мясцовым прадаўцом Сцяпанам Цукерам.

Па характару паездкі меркаваўся начлег. А гэта абавязкова вячэра з багатай выпіўкай. І ўсё павінна было па падступным сцэнарыі Падлішэўскага здарыцца якраз падчас камандзіровачнай непатаемнай вячэры.

І здарылася... У той момант, калі яркія зоркі багата абсыпалі неба, а Шалом у думках дзякаваў горкаму самагону за тыя салодкія пачуцці, якія ён выклікае і будзіць, шкло ў вокнах ад рэзкага нечаканага ўдару рассыпалася. Затым, гэтак жа палахліва, пацярпелыя вокны раскрыліся, і хтосьці нема і пагрозліва закрычаў:

— Сцяпан, гэта ў цябе тут жыды кватаруюць? Зараз мы іх, гадам, морды начысцім. Надоўга Старое Сяло запомняць.

Прама скажам, такая рэдкая для людзей якасць, як адчайная адвага, не ўваходзіла ў лік многіх безумоўных добрых якасцяў Шалома. А паколькі ўчарашняе папярэджанне Падлішэўскага пасля некалькіх чарак выветрылася, той ад нечаканасці ледзь не зваліўся з трывала збітага зэдліка. Звычайна па-індзейску чырванаваты твар мімікрыраваў, цалкам зліўшыся з колерам нядаўна пабеленай сцяны.

Куды ўжо яму было заўважыць, як дзіўна і весела заблішчалі вочы сябра сталовых і рэстаранаў. Ну, прама табе Матросаў перад кідком на варожы дзот.

— Шалом, спакойна! Я з табой, і проста так мы ім не здадзімся.

> **Два габрэі для адной маленькай вёскі відавочна зашмат. Грыбы грыбочкамі, ягады ягадкамі, а асцярожным быць давядзецца**

У лёгкага дыхання і цяжкага ўздыху адзін і той жа кісларод. Але ў гэты, мякка кажучы, няпросты для Садурскага вечар яны дыхалі па-рознаму. Яшчэ раз надрыўна крыкнуўшы: «Я з табой, Шалом!», ён кінуўся з пакоя. А ў сенцах, зноў жа па папярэдняй змове з гаспадаром Цукерам, выпацкаў сябе свінячай крывёю з невялікай міскі. Якраз учора закалолі кабана, і яго ахвярная плазма стала адным з элементаў жорсткага розыгрышу.

На некалькі хвілінаў змярцвелы ад пранізлівага жаху Садурскі чуў гукі нейкай бойкі, крыкі, узаемныя пагрозы, грукачэнне розных рэчаў.

І толькі пасля некаторай паўзы неяк занадта пераможна, нібы высакародны рыцар на белым кані, у дом уляцеў перапэцканы крывёю Аляксандр (так і хочацца сказаць Македонскі). Але, на жаль, гэта быў усяго толькі Падлішэўскі, які выглядаў, як Робін Гуд пасля кароткай, але жорсткай сутычкі з нарманскімі заваёўнікамі. Заступнік сірот і пакрыўджаных. А кожнае слова, якое зрывалася з яго вуснаў, зноў вяртала Шалома да жыцця. Ён рэагаваў не столькі на сэнс, колькі на інтанацыю. Яна ж была пераможнай і абнадзейлівай.

— Шалом, ты выратаваны! Цяпер яны будуць ведаць, з кім маюць справу. Што голымі рукамі нас не возьмеш — мы ўмеем сябе абараніць.

Абагульняючае «мы» менш за ўсё мела на ўвазе Шалома, а складала ў сабе абагульняючы вобраз усіх сыноў Ізраілевых. А можа, нават і дачок. У моманты афектацыі, як гэта ўжо бывала не раз, Саша Падлішэўскі думаў глабальна.

Усё, што адбываецца на гэтай грэшнай зямлі, вагаецца ад боства да ўбоства. І ў тым, хто ёсць хто ў гэты момант, загадчык местачковай сталовай не сумняваўся.

Па рэакцыі «выратаванага» няцяжка было меркаваць, што ў гэта верыць не толькі Падлішэўскі, які раптам узнёсся ў маштабах да выратавальніка прыніжаных і абражаных.

І толькі значна пазней, выпадкова даведаўшыся пра сапраўдную падаплёку таго, што адбылося ў той жнівеньскі цёплы вечар, Падлішэўскі ў вачах Шалома набыў былыя рэальныя памеры. Яны раптам сталі вельмі зямнымі і сціплымі.

У цэлым жа на характар добрых адносінаў усё гэта істотна не паўплывала. Недзе ўсярэдзіне ў нарыхтоўшчыка драмала паблажлівая і не самая дурная душа, здольная адрозніць гульню ад злога намеру. Апошнім жа тут і не пахла. Хоць сюжэт сапраўды атрымаўся некалькі жарсткаватым. Ён жа прадыктаваў і рэжысуру.

Пераклад з рускай Алы Яцковай

Пра кнігу прозы «Пагоня за Музай» Людмілы Андзілеўка

Любы твор мае сілу, калі чытач не можа адарвацца ад яе або калі стараецца адмахнуцца, бо тая ўзбуджае ў ім нейкі неспакой, страх, быццам дзьме з яе мастацкі вецер, які не гладзіць, менавіта, яго.

Я адразу прыклеілася думкай да персанажаў згаданай у загалоўку кнігі з таго моманту, калі галоўны герой (Мужчына) «раптам рэзка падхапіўся», і «аўтобус крутануўся «на пяце». Далей адчуваю, што раблюся ўсмешкай на словах: «кар'ера... выпускніка (Пасла) узбрыкнула маладой жарбкай». Але ніжэй знаходжу ў сабе спачуванне: жыццё героя павярнулася так, што «раптам усё — пад адхон».

Сюжэт увабраў сучаснасць: Жанчына трапляе працаваць на базу Мужчыны, які займаецца бізнесам. Ён скупляе хаты, дамкі... Імкнецца зрабіць у іх рай, каб зарабляць прыбытак ад кліентаў — аматараў вясёлага адпачынку. Тут сапраўды збіраюцца разам так званыя сябры, паплечнікі з высокапастаўленага круга і розныя іншыя, здольныя аплочваць. А мару будаўніцтва кожны дзень спрабуюць ажыццявіць яго такія-сякія работнікі... Мужчына сабраў іх сюды з розных дарог, прырос да іх і яны да яго. Але «ў блот» страшэнна ідзе праца. Сёння складваюць нешта, будуюць. Заўтра разбураюць — усё не так атрымліваецца: псуецца, рушыцца, гніе. Ці гэта ад півіва, ці півіва ад гэтага, і лянота, абыякавасць, бяссілле. Дык чаму?..

Чытаю... смешна, ды больш сумна. Рэзрух. Ндобрая вольніца. І людзі на дне. Няма надзеі на заўтрашні дзень. Ні ў такіх наведвальнікаў, як Пасол, ні ў гэтай чарнечы разнахарактарнай. Ды ўжо, мабыць, і ў тых, хто тут во — «важныя, імпазантныя, халёныя мужчыны... у фатэлях»? Бо Жанчына ўлавіла іхнюю асцярожнасць: «вялі ледзь чутную гамонку».

Пісьменніца персанажам то спачувальная, то з'едлівыя характарыстыкі. Малюе быт, сустрэчы, гульбы-забавы, як, напрыклад, «вышэйшы пілатаж» над шашлыкамі, які «арганізоўвае» Міша.

Загаловак твора «Пад мастом» трапна раскрывае тут ідэйную думку. «Усе мы — пад мостам», — кажа Жанчына Сяргею. Кожны дзень (адзін за другім) выяўляе суцэльнае разбурэнне душы і ўсяго, што аператыўна спрабуе будавацца ўсімі хворымі работнікамі і самім Гаспадаром.

У творы — падрабязнасці, і яны матыўна нязменныя, што крыху тармозіць жаданне чытаць далей. Аднак жа дэталёвасць усё новая і новая, дык цягне зазірнуць: што і хто там зноў з'явіцца?..

Відавочна, што такая аповесць спісвалася «з жыцця». Аўтарка (праз Жанчыну) разглядае характары, паводзіны людзей, акалічнасці распаду гаспадаркі Мужчыны (так яна яго называе ў творы, яшчэ і — Гаспадар). Тут без напругі пяра ўсё кладзецца на паперу, то камічным, то трагічным бокам.

Іншы творчы строй у аб'яднанай загалоўкам нізцы «Пагоні за Музай», дзе вобразы збіральныя. Захапляльна пакладзены на паперу і падарожныя ўспаміны ад наведання Аўстрыі — «Warum nicht?».

Увогуле, кніга напісана смела, адметным мастацкім почыркам. Яна надзённая, напорыстая. Прываблівае сціплая вокладка: на ёй, дарэчы, малюнак самой Людмілы Андзілеўка. Жаночая кволая постаць у лёгкім адзенні, прадзімная снежным ветрам, пад чорным парасонам. Як бы прыкрылася смуткам сваім. У неспрыяльным надвор'і яе падарожжа. А трэба ісці.

Людміла Андзілеўка — лятучы эмацыйны думнік. Рашучы. Замалёўвае і пэндзалем, і пяром. Яна гарачая ў парывах выказвання. Мабыць, ад балючай праўды, ад творчых жаданняў, ад прагі адлюстравання і, часам, ад фантазіі. Але яна — за Беларусь беларускую. І мае да пяра несумненны творчы неспакой.

І з-пад пяра: тое, што так трывожыць грахоўны свет і штурхае замоўчваць прыземную хваробу.

Марыя Баравік

Быць пачутым

Кніга прозы Уладзіміра Даніленкі «Клетка для івалгі» ў перакладзе на беларускую мову... Прачытанне яе выклікала жаданне бліжэйшага знаёмства з жыццёвай і творчай біяграфіяй аўтара.

Пісьменнік нарадзіўся на Жытоміршчыне напрыканцы 1950-х у сяле Туравец. Меў, як ён сам згадваў, з дзяцінства здольнасці апавядальніка розных гісторый і небывальшчыны і ўжо з маладосці быў пэўны, што стане літаратарам. Сям'я, вёска, яе насельнікі ды акаляючая прырода і сталі правобразамі пераважнай большасці яго твораў. Пісьменнік змяняў імёны, твары, учынкі блізкіх і знаёмых людзей — рамантызаваў ці метафарызаваў іх у стылі барока альбо стварыў для іх экзістэнцыянальныя варункі і сітуацыі — аднак для чытача пакідаў памятлівыя душэўныя і духоўныя праявы іх характараў і натуральную адпрыродную сутнасць. Па вялікім рахунку яго творы пэўным чынам з'яўляюцца міфалагізаваным мастацкім летапісам свайго роду і рэгіянальнай гісторыяй ад мінуўшчыны да сённяшніх дзён.

Выдавацца У. Даніленка пачаў даволі позна, толькі ў 1997 годзе выйшла яго першая кніжка, праўда, ужо наўслед ёй у хуткім часе пабачылі свет з дзясятак ягоных выданняў, якія былі прыхільна ўспрынятыя і чытачамі і крытыкай, а паасобныя з твораў перакладаліся на нямецкую, італьянскую, японскую, славацкую, польскую, рускую і, неадназоваа, беларускую мовы, а сам пісьменнік быў уганараваны шмат якімі прэміямі...

Безумоўна, пішучы пра гэтую яго кнігу, выдадзеную ў Беларусі, найперш трэба прыпыніцца і прааналізаваць аднайменны раман «Клетка для івалгі». Гэты па-мастацку яркі і вылучны на фоне іншых твор варты асобнай гаворкі. Пачатак яго як бы нічога захапляльнага не прадвяшчае. Падлетак прыязджае ў Жытомір са свайго прыгараднага сяла, каб з'есці марозіва, суправаджаючы маці ў паходах па крамах і базарах. Зрэшты ён і патрэбны толькі як сведка таго, чым маці займалася ў горадзе. А яна ў яго арыгінальная, і, маючы талент спявачкі, бы паднебная птушка, пачынала спяваць як толькі адчувала прыліў натхнення. Вось і ў Жытоміры яна раптам заспявала, ідучы па вуліцы, ды так, што яе дзіўны голас пачуў праз адчыненае вакно стары дысідэнт Мікалай Хамічэўскі, вядомы перакладчык Гамера і антычнай літаратуры. Ён кліча маці з падлеткам у хату і пачынае даводзіць і ўпэўніваць бібліятэкарку з Тураўца Аліну Іванюк, што яна мае неардынарны голас і вялікі грэх не даць яму праявіцца... Такая сюжэтная раманная закрутка. Просценькая як бы, аднак і яна ўжо інтрыгуе чытача, бо ён губляецца ў здагадках: ці то такія людзі былі насамрэч, ці то ўсёткі гэта героі, прыдуманыя аўтарам. Скажу адразу, што такое адчуванне будзе суправаджаць чытача цягам усяго рамана. Пісьменнік вельмі адмыслова закручвае сюжэт і так жыва падае чалавечыя характары, што яны набываюць рэчаісную сапраўднасць і разам з тым не страчваюць сваёй патаемнай аўтарскай вобразнасці...

Чытач патрапляе пад гіпноз аўтарскай лінгвістыкі, і яму нічога іншага не застаецца, як застыць і рабалепна слухаць слоўны салаўіны спеў аўтарскага краснага пісьменства

Вось як сам аўтар напрыканцы твора выспавядае ўласную задуму твора: «Мой аповед — гэта ўспаміны пяцідзесяцігадовага мужчыны пра падзеі, якія адбыліся трыццаць пяць гадоў таму, у якіх шмат дробных дэталяў забылася, а тое, што захавалася ў памяці, успрымаецца ўжо не як драма, а як біяграфіі блізкіх мне людзей, якіх ужо няма на гэтым свеце. Усе нашыя ўзлёты і падзенні — гэта частка нас саміх. З часам мяняецца нашае стаўленне да няўдач і страчаных шанцаў. Калі б мы трымалі ў сабе горыч кожнай паразы, то даўно атруціліся б жыццём, але памяць мае здольнасць сціраць усё, што нас абцяжарвае і траўмуе. І гэтая ахоўная ўласцівасць памяці дапамагае скінуць пачварны горб няшчаснага мінулага, каб не цягнуць яго ў будучыню».

Пісьменнік па-майстэрску ўмела і трапна ўводзіць у кантэкст твора новых герояў і, не баючыся творчай паразы, смела і жарстліва вымалёўвае іх вобразы і ўжо призабытую панараму позняга савецкага часу. Хамічэўскі, захапіўшыся дарам вясковай спявачкі, хоча дапамагчы ёй выйсці на вялікую сцэну. Аднак для гэтага патрэбны рэпетытары і новыя знаёмствы. І вядома, што ў старога дысідэнта знаёмцы і таварышы таксама ў большасці сваёй іншадумцы. Так гераіня рамана патрапляе ў асяроддзе тадышняй інтэлектуальнай житомірскай нацдэмаўшчыны... Усе яны, ад такіх трагічных арыгіналаў, як Гэнё Бакалец і Яўген Канцэвіч да паэта-сексота Аксена Вахабы, выпісаны адметна і запамінальна ва ўсіх сваіх характэрных праявах. Некаторыя героі (прадстаўнікі культуры і літаратуры ды людзі з запатрабаваным інтэлектам) маюць сваіх прататыпаў, сапраўдныя імёны, даты жыцця і смерці якіх падаюцца аўтарам у зносках... Аднак, як вядома, дысідэнцкае жыццё нават на волі заўжды было пад прыглядам органаў. Хоць самі гэбісты паказаны даволі іранічна, а часам камічна і ў пераважнасці людзьмі недалёкімі і абмежаванымі. Што не перашкаджае ім па-езуіцку знішчаць, прыкрываючыся тым ці іншым збегам абставін, апанентаў бальшавіцкай дагніваючай улады. Сама Аліна Іванюк жыве з мужам-вайскоўцам, які служыць механікам у авіяцыйным палку. Ён па сваёй натуры чалавек тэхнічны і вынаходлівы, але так захоплены сваёй справай, што не звяртае асаблівай увагі ні на адоранасць жонкі, ні на выхаванне дзяцей...

Жыццё ў ваенным гарадку інтэрнацыянальнае. Спакойнае, міралюбнае, таварыскае, шмат частых гасцяванняў і сумесных гулянак... Ды ўсё тое канчаецца вельмі раптоўна — як толькі гэбэшнікі засвечваюць Аліну ў стане дысідэнтаў, ворагаў улады, і даюць своеасаблівую каманду «фас». І тады імгненна рассыпаецца сяброўства, давер і інтэрнацыянальная спаянасць. Адразу рэзка пераменьваецца і праяўляецца імперскі характар рускіх людзей... хіба апроч аднаго чалавека, лётчыка Максіма Корсака, які выратоўвае Аліну ад бандыцкага гвалту паблізу танцавальнай пляцоўкі ў жытомірскім парку. Тэма кахання Аліны і адзінага адшчапенца з усёй гарнізоннай кампаніі зведзена ў рамане да мінімалізму, але панад драматызмам іх неафішаваных адносін у творы пастаянна гучыць тонкая знітаванасць чалавечай прыроды з усім, акаляючым яе, Боскім Тварэннем. Корсак неўзабаве здзяйсняе адчайны грамадзянскі акт, пераляцеўшы на ваенным самалёце ў Еўропу, атрымлівае там палітычны прытулак і пераязджае на пастаяннае жыхарства ў ЗША. Але і там яго дастаюць служкі карных савецкіх органаў. Ён гіне ў адмысловa падробленай аўтакатастрофе... Аліна ўнутрана і на псіхалагічным узроўні адчуўшы яго гібель, таксама страчвае сваю асобасць — голас, а разам з ім і прагу да жыцця...

Але ж які быў яе шлях да вялікай сцэны? Ды не сказаць, каб надта цярністым, бо талент, як кажуць, сам гаварыў за сябе. Голас яе, як дух (бо дар жа быў Божы), лунаў па-над усім створаным у рамане: «Мне падалося, што яна ў гэты часператварылася ў звар'яцелага салаўя, які так азартна спявае, што не можа спыніцца. Яе голас выцёхваў, пераліваўся, узлятаў угору, падаў і, як у клетцы, біўся ў сталіцы Адэліны Цыбульскай, напаўняў кожны закутак, выпырхнуў на Тэатральную і раставарыўся ў нябеснай вышыні, а потым сарваўся з нябёсаў, упаў на зямлю, цёхнуў і замоўк». Пісьменнік не баіцца гіпербалізацыі, празмерных эпітэтаў і напышлівай метафорыкі. Ён пяе прыўласненым мастацкім словам разам са сваёй гераіняй — дзівіць, зачароўвае і захоплівае сваёй паліфоніяй чытача. Ёсць месцы ў рамане, дзе чытач патрапляе пад гіпноз аўтарскай лінгвістыкі, і яму нічога іншага не застаецца, як застыць і рабалепна слухаць слоўны салаўіны спеў аўтарскага краснага пісьменства».

Зрэшты, як кажа сама Іванюк Гэню Бакальцу: «Калі чалавеку дадзена спяваць, маляваць або пісаць, то ён павінен рабіць гэта, каб не звар'яцець і памерці. Закладзены ад прыроды творчы інстынкт прымушае чалавека яго развіваць, каб быць у гармоніі з сабой і светам. У жывёлаў гэтага інстынкту няма. Птушкі спяваюць у шлюбны перыяд ці каб вызначыць спевам сваю тэрыторыю або падаць сігнал трывогі. Чалавек спявае, каб вярнуць свету гармонію, якая была калісьці ім страчаная».

Аднак жа пасля выклікаў у органы дзяржбяспекі, пасля дзіўнай гібелі некаторых дысідэнтаў, пасля імперскасці і адчужэння з былым гарнізонным інтэрнацыяналам, пафігізмам мужа і крытычных стаўленняў дачкі, яна ўсё ж пачынае плысці па волі лёсу (Бога) — вяртаецца да сваёй Прыроды і на сваю туравецкую прыроду, дзе яна можа па-сапраўднаму выпусціць свой голас на волю, каб яго мог пачуць той, каму ён патрэбны, каго ён цешыць і суцяшае ў гэтым неадназначным драматычным зямным жыцці...

Падвышаюць градус неаслабнай чытацкай увагі і роздуму і тыя, можна сказаць, самастойныя раздзелы рамана, якія маглі б быць і паасобнымі творамі, дзе аўтар звяртаецца да рэтраспекцыі і вяртае нас успамінамі Хамічэўскага, які адбываў лагерны тэрмін, да трагічных падзей сталінскіх трыццатых гадоў. Рэч пра цынізм і антычалавечнасць нкусаўцаў нават у пытаннях інтымнага парадку. Скажам, раздзел «Муштук Ягоды». Сталінскі міністр НКУС хоча стварыць сістэму канцлагераў і прыцягнуць да гэтага вядомага псіхолага Камарніцкага, якога хоча пераканаць у сваіх езуіцкіх ідэях...

Прафесар не пагаджаецца і... адпраўляецца па этапе. Ягода, паказваючы сваю поўную жывёльную сутнасць, загадвае з косткі рукі забітай ім літоўскай дзяўчыны, якую ён так і не змусіў стаць сваёй палюбоўніцай, вырабіць муштук...

Устаўлены ў раман і расповед пра заканахасць начальніка лагера Ларыёна Пугаўкіна да Ганны Тэмей, жарстлівыя любоўныя лісты да якой ён змушае пісаць зняволенага Пятруся Хаджыя, з разлікам, што дзяўчына з украінскага месца Ворзель прыедзе на Калыму да Пугаўкіна. Яна і напраўду прыехала, спакусіўшыся такімі адмыслова напісанымі лістамі... і там жа знайшла смерць разам з Хаджыям...

Падобным чынам забівалі амаль усіх творчых таленавітых людзей, якія не пагаджаліся з ідэямі бальшавізма і не хавалі сваіх поглядаў. Аднак нельга казаць, што адмысловы і майстравіты пісьменнік пакідае свайго чытача ў такім адчайным расчараванні.«У гісторыі не бывае дробязяў. Кожны амаральны ўчынак можа стаць некалі фатальным для вёскі, горада ці краіны. Гэта краіна рухаецца ў прорву, калі знішчае такіх, як вы, Аліна. Кожнае зламанае чалавечае жыццё, знішчаны талент точыць непахісныя сцэны турмы, пакуль яны не разваляцца», — кажа адзін з герояў рамана дысідэнт Яўген Канцэвіч.

Яшчэ ў кніжцы «Клетка для івалгі» змешчана аповесць і пяць выбітных арыгінальных апавяданняў У. Даніленкі. Чытэльную і забаўную аповесць «Цені ў маёнтку Тарноўскіх», на першы погляд прымітыўна-праставатую, як самі чалавечыя інстынкты, але і прыцягальную нейкай унутранай загадкавай наспяваючай метафарычнай жарсцю, за якой, бы начная жаночая бялізна, зазыўна мільгаецца код нацыянальнага і фізічнага выраку чалавека. Тэкст з сексуальнай і эратычнай падкладкай і нетрадыцыйнымі метадамі псіхатэрапіі, як кажуць, для вельмі шырокай публікі. Апавяданні Уладзіміра Даніленкі вылучаюцца нечаканай фактурай і жывым сюжэтным дзействам. Тут сутнасная зямная прырода — жывая і неадушаўлёная — прагне гармоніі з чалавекам. Духоўнае жыццё імкнецца да раўнацэннасці з жыццём фізічным... На жаль, як і паўсюль, не толькі ў гэтай кнізе, але і наяве, такая мастацкая і творчая пажада цэрпіць паразу. Праўда, не канчатковую, а тую, што пакідае чалавецтву спадзеў на новыя вымогі да абсалютнага ідэалу і боскай дасканаласці... Асабліва займаюць чытацкае ўспрыманне такія тэксты, як «Заяц» і «Грыб», напісаныя, кажучы словамі М. Гумілёва, «шостым пачуццём»...

Падводзячы рысу пад вышэй напісаным, скажу, што ўкраінскі пісьменнік Уладзімір Даніленка дужа таленавіты і выбітны майстра мастацкага слова, творца нацыянальна заангажаваны, філалагічна глыбокі і псіхалагічна тонкі як лірык, з выпукла-адметным інтэлектам, з набытай праз немалы жыццёвы вопыт высокай духоўнай культурай... ну і, вядома, у гэтым канкрэтным выпадку, з прыкупам адчувальнага майстэрства беларускіх перакладчыкаў (Б. Пятровіча і В. Стралко), бо перанесці такія высокамастацкія каларытныя гамы ўкраінскага літаратурнага голаса на беларускую партытуру — праца вартая чытацкай павагі і ўдзячнасці.

Леанід Галубовіч

«...Думайма, браткі-беларусы, думайма!»

У серыі «Кнігарня пісьменніка» ў 2015 годзе выйшла новая кніга эсэістыкі Народнага паэта Беларусі Ніла Гілевіча «У віры быцця», у якую ўвайшлі запісы розных гадоў, кожны з якіх прасякнуты бязмежным болем за лёс роднай мовы, культуры і літаратуры.

Кнігу Ніл Гілевіч адкрывае балючай фразай: «Для навукі беларуская мова не гадзіцца!» — А для чаго гадзіцца? — пытаецца аўтар. — ...У часы Скарыны і Буднага — гадзілася, а сёння ўжо — не!.. І нагадвае «ўсім, у каго ёсць сумленне... адзін «дробязны» факт: «Калі гарэлі беларускія вёскі з жывымі людзьмі — з агню-полымя даляталі жудасныя (больш жудкіх не бывае) крыкі: «Ратуйце!» Не «спасите!», а ратуйце!».

Клопат аўтара аб тым, каб кожны беларус ведаў сваю гісторыю, яе трагічны лёс, яе духоўную і матэрыяльную культуру, мастацтва, народную творчасць. Каб кожны беларус ведаў, што мы — ліцвіны, што ВКЛ — сярэдневяковая беларуская дзяржава, у склад якой уваходзіла Жамойція (сучасная Летува) і вялікая частка Украіны; ведаў, што на ліцвінскай мове (старабеларускай) пісалі Скарына, Будны, Цяпінскі і іншыя нашы асветнікі, што менавіта старабеларуская мова была дзяржаўнай у Вялікім Княстве Літоўскім, што нашу крывіцкую Вільню «людажэр Сталін у канцы 1939 года аддаў летувісам». Кожны беларус павінен ведаць пра пераможную для беларусаў-ліцвінаў і страшную для маскоўскага цара бітву пад Оршай 1514 года, што беларусамі мы сталі называцца па ўказу Кацярыны II. Вось цытата з названага ўказа, якую прыводзіць Ніл Гілевіч: «...Великое Княжество Литовское впредь именовать только Белой Русью, народ её белорусами, чем на века привяжем её к России. Замирить Белую Русь силой невозможно. Эту миссию мы возложим на русского чиновника, русского учителя, русского попа. Именно они отнимут у белоруссов не только их язык, но и саму память про самих себя» (1796).

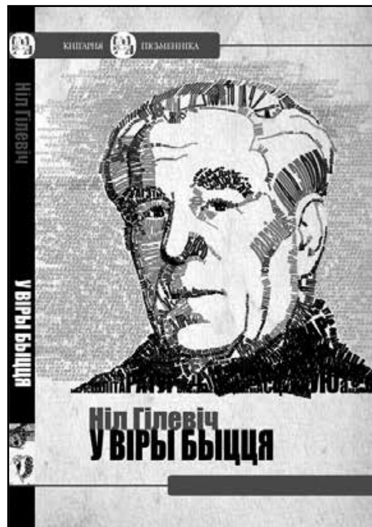
Яшчэ ў XVII стагоддзі цар Аляксей Міхайлавіч загадаў сваім ваяводам спаліць «кнігі літовской печати», гэта значыць, выданні Скарыны і яго паслядоўнікаў. У 1854 годзе Расійская Акадэмія Навук праігнаравала праект беларускай граматыкі Ксаверыя Нядзвецкага. У 1930-ым адбыўся «разгром Беларускай Акадэміі навук, пасля якога яна ўжо ніколі не будзе беларускай», з болем адзначае Ніл Гілевіч. А ў ліпені 1995 года з вышыні ААН прагучала: «...Зараз у цэлым выглядзе, у адзінстве ўсіх праяўленняў беларуская нацыянальная культура, па сутнасці справы, не існуе». «І ў такой сітуацыі, — піша аўтар, — правялі пагібельны для беларускай мовы рэферэндум». Праца па прыняцці «Закона аб мовах» у 1990 годзе, клопат аўтара аб жыццядзейнасці гэтага Закона — перакрэслены.

Ніл Гілевіч гаворыць фактамі, датамі, лічбамі. Душой і сэрцам! Пры царызме, пры паляках і пры саветах з беларусаў выбівалі іх нацыянальную адметнасць: паслядоўна, мэтанакіравана — усімі сродкамі. «Шанцуе ж некаторым!..» — са скрухай ускліквае аўтар кнігі, калі ўзгадвае Прэзідэнта Францыі Жоржа Пампіду, які склаў «Анталогію французскай паэзіі», у якую прэзідэнт уключыў тыя вершы, без якіх «не мог бы жыць, калі б воляй нейкай фантазіі апынуўся на бязлюдным востраве» (запіс 1971 г.)

Ніл Гілевіч даводзіць нам, колькі шкоды нарабілі «ўвішныя невукі», такія, як Алесь Кучар («20-гадовы шпінгалет», «зялёны невук»), які замахнуўся на творчасць выдатнага майстра слова — самую вялікую надзею тагачаснай беларускай літаратуры — Кузьму Чорнага. А. Кучар у часопісе «Маладняк» (№ 1 за 1931 г.) апублікаваў артыкул «Пра адну рэакцыйную аповесць» («Лявон Бушмар»), якім запісаў Чорнага ў контррэвалюцыянеры. У іншым запісе Ніл Гілевіч адзначае, што наша нацыянальнае няшчасце ў тым, што лепшых натраўлялі на лепшых. Пятро Глебка апублікаваў пра Адама Бабарэку артыкул «Нацдэмаўшчына, замаскаваная марксысцкай фразай» («Узвышша», 1931, № 2)...

З самага пачатку свайго творчага шляху Народны паэт нясе крыж абаронцы ўсяго нацыянальнага, беларускага, крыж Асветніка

З вялікай павагай успамінае Ніл Гілевіч сапраўднага рускага інтэлігента Уладзіміра Іванавіча Пічэту, прафесара, першага рэктара БДУ (1921), які горача далучыўся да беларусізацыі, абавязаў выкладчыкаў усе лекцыі чытаць па-беларуску і сам падаў прыклад. Узгадвае «знакавыя постаці» братоў Гарэцкіх, якія злу і подласці маглі супрацьпаставіць «толькі культуру, толькі сумленнасць, толькі высокасць духу, толькі маральныя перакананні і прынцыповасць»; узгадвае Купалу-прарока і сцяганосца беларускага нацыянальнага Адраджэння, у творчасці якога «нязмоўчна крычыць боль і гнеў знявечанай, растаптанай душы беларуса»; Цішку Гартнага (Зміцера Жылуновіча), першага кіраўніка першага Савецкага ўрада Беларусі (студзень 1919), якога ворагі Беларусі і беларушчыны «з'елі жывога». Ніл Гілевіч прызывае: «Дык жа задумаемся, браткі! Што мы дазваляем з намі, нашай мовай і культурай, рабіць? Дзе наша нацыянальная годнасць?..»

Хвалюе Народнага паэта Беларусі і правапіс. Ён адзначае, што рэформа беларускага правапісу 1933 года «сцёрла каля 30 істотных асаблівасцяў беларускай мовы». І рабілася гэта з мэтаю, каб «знішчыць бар'ер, які аддзяляе беларускую мову ад рускай». Ніл Гілевіч не бачыць аб'ектыўных падстаў для ўвядзення ў мову «ля-лё-лю» — у жывой мове яны адсутнічаюць. Горкае засмучэнне выклікае ў аўтара скасаванае некалі каланізатарамі-паланізатарамі спрадвечнае поўнагалоссе. Гілевіч-вучоны абгрунтоўвае, чаму трэба вярнуць гарадам іх першапачатковыя назвы: Менск, Горадня, Берасце, Наваградак, Каралеўшчына, Амсціслаў, Мёры і інш. Гілевіч-педагог не можа заставацца раўнадушным, калі з экрана беларускага тэлебачання дыктары і каментатары штовечар паўтараюць: «Дзякую ўсіх за ўвагу...»...

Знішчэнне беларускай мовы ідзе перш за ўсё па дзяржаўнай лініі. Яна выцясняецца другою дзяржаўнаю моваю — рускаю. Адсюль збядненне мовы літаратуры, тэлебачання, радыё, газет, часопісаў. Ніл Гілевіч ні ў якім разе не пагарджае рускай моваю. Але ж, каб захаваць нацыянальную адметнасць, нам патрэбна свая мова, беларуская. Роспачны крык «прыроднага славяніна» больш за паўстагоддзя гучыць над Беларуссю: «О, праклясце! Ва ўсіх сферах жыцця, па ўсіх лініях усё робіцца для таго, каб беларускі народ усё больш траціў сваё ўласнае этнічна-нацыянальнае аблічча...» Пры ўсім гэтым цепліць Ніл Гілевіч і надзею. І ў гэтай надзеі ён радуецца і сумуе.

З самага пачатку свайго творчага шляху Народны паэт нясе крыж абаронцы ўсяго нацыянальнага, беларускага, крыж Асветніка, на сваю Галгофу толькі з адной мэтаю: абудзіць нацыянальную самасвядомасць беларусаў.

Тэматыка кнігі «У віры быцця» шырокая, у ёй чытач можа знайсці яшчэ многа цікавага для сябе. Адно нам трэба помніць: «Памрэ мова ў вуснах народа — памрэ і народ».

«Дык думайма, браткі-беларусы, думайма!» — заклікае Ніл Гілевіч.

Тамара Аўсяннікава

Кніга ўспамінаў Віктара Шведа

У прадмове да першага тома ўспамінаў Віктара Шведа Віталь Луба назваў кнігу «цаглінкай у гісторыю беларушчыны ў Польшчы».

Гэта том успамінаў «З Мора ў горад» (Мора — родная вёска Віктара Шведа). Ён выйшаў з друку дзякуючы Праграмнай радзе беларускага тыднёвіка «Ніва» ў Беластоку.

Віктар Швед быў знаёмы з Канстанцыяй Буйло, аўтаркай радкоў «Люблю наш край, старонку гэту...», з мастаком Пятром Сергіевічам, аўтарам знакамітых карцін «Усяслаў Полацкі», «Кастусь Каліноўскі аглядае паўстанцаў», «Скарына ў друкарні». Віктар Швед сябраваў з Марыяй Корсак, Міхасём Забэйдам-Суміцкім, Станіславам Казурам, Максімам Танкам, Уладзімірам Караткевічам і многімі-многімі іншымі вялікімі людзьмі Бацькаўшчыны.

Вельмі цікава чытаюцца першыя чатыры часткі кнігі: «У адроджанай краіне», «У другую сусветную», «Час трывогі і надзеі», «Мая сям'я». Лёс аднавяскоўцаў і сям'і Віктара Шведа — гэта лёсы ўсіх беларусаў, асабліва Заходняй Беларусі. Праўдзівасці ўспамінам надаюць здымкі, якімі файна аздоблена выданне.

Асобамі незвычайнай індывідуальнасці назваў Віктар Швед у кнізе Васіля Белаказовіча, Пятра Ластаўку, Кастуся Майсеню, Мар'яна Пецюкевіча, Янку Жамойціна, Янку Гуцьку і Міколу Гайдука — беларускіх дзеячаў у Польшчы. З захапленнем я прачытаў пра Пятра Ластаўку і яго прамыслова-гаспадарчую фірму «Бэтэска».

Пішучы і ўспамінаючы пра яшчэ аднаго беларускага дзеяча ў Польшчы, Кастуся Майсеню, Віктар Швед ахарактарызаваў яго найлепшымі эпітэтамі і параўнаннямі: «Кастусь Майсеня ачараваў мяне сваёй незвычайнай індывідуальнасцю. Уражваюць такія яго якасці, як працавітасць, праўдзівасць, непакорнасць, — праца для іншых, а не для сябе. Такія людзі нават у капіталізме ніколі не ўзбагацяцца матэрыяльна. Бескампрамісны змагар за беларускасць, за родную мову, за незалежнасць сваёй айчыны Беларусі...».

Успамінаючы Мар'яна Пецюкевіча, аўтар кнігі прыгадвае, як сустракаўся з ім у Торуні і як той распавядаў, што ў адным з калгасаў далёкага Ужурскага раёна Расіі працаваў пчаляром і як пчолы проста ратавалі чалавека ад ГУЛАГу, бо Мар'ян «выпускаў працавітых пчолак з вулляў, размаўляў з імі, а яны працавалі ад усходу сонца да позняга вечара»...

Ёсць у кнізе і шчымлівы раздзел «Сустрэчы з землякамі». Спынюся на адной сустрэчы, на адной асобе, якую сёння амаль не прыгадваюць у Беларусі. Гэта — таленавіты паэт, празаік, перакладчык, даследчык беларускага тэатра Яўген Міклашэўскі з вёскі Лыскі, што на Беласточчыне. З ім шчыра сябраваў Віктар Швед. А ў 1989 годзе спадар Віктар запрасіў Яўгена на Беласточчыну, бо дужа той хацеў адведаць свае родныя Лыскі. І вось Яўген Міклашэўскі на малой бацькаўшчыне. Пакінутая старая хата Міклашэўскіх дажывала свой век. «Яўген заплакаў па страчанай радзіме, і нават не хапіла ў яго сілы, каб пераступіць парог роднай хаты і заглянуць у яе нутро. Стаяў ён сумны, прытуліўшыся плячыма да магутнай бярозы, якая запамяталася малым дрэўцам на панадворку звыш паўсотні гадоў таму назад. З бярозы павіслі ўніз галінкі з лісточкамі, быццам плакалі па тым, хто калісьці пасадзіў тут яе малую...»

Цёпла і нават месцамі весела прыгадвае Віктар Швед і Аляксея Карпюка з Горадні, які таксама родам з Беласточчыны, з вёскі Страшава.

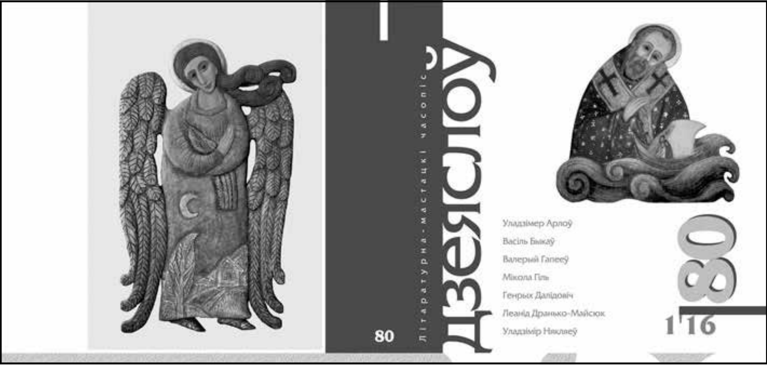
Кніга Віктара Шведа тым і цікавая, што напоўнена падобнымі жыццёвымі ўспамінамі, а да ўспамінаў далучаны і паэтычныя радкі аўтара, каб больш шчыра паказаць вобразы сваіх сяброў, многіх якіх даўно няма на гэтым свеце. Хораша піша літаратар і пра Эдварда Гойліка, Земавіта Фядэцкага, Юзэфа Рыбінскага, з радасцю ўспамінае розныя вандроўкі па Расіі, Беларусі, Англіі, Літве, Фінляндыі...

Кніга 91-гадовага Віктара Шведа «З Мора ў горад» — кніга яго жыцця. А жыццё працягваецца — дык, значыць, будуць і новыя кнігі. Сам аўтар у канцы выдання кажа, што не будзе высылаць у «Ніву» свае творы, а толькі заносіць іх. Віктар Швед па-ранейшаму ў дарозе! Дык няхай гэтая дарога вядзе яго ў беларускі тыднёвік «Ніва», і да сяброў, і да сваякоў, і да землякоў у Мора, і да роднай Беларусі яшчэ доўга-доўга!

Сяргей Чыгрын

Чакаючы вясны

Гэты (80-ы) нумар часопіса «Дзеяслоў» выйшаў у свет трохі раней звычайнага, а ўсё таму, каб заспець чарговы паэтычны фестываль «Вершы на асфальце», які ўжо пяты год праводзіцца ў гонар Міхася Стральцова. Гэтым разам свята атрымалася праўдзу шырокамаштабным, шматдзённым, рознатэмным і публічна ахопным...

Бываючы на асобных яго імпрэзах я адчуваю сталенне і традыцыйнасць фестывалю, і ў той жа час — штогоднюю неардынарнасць і абнаўленне яго ўнутраных і знешніх дэкарацый. Гэта выдатна. Мяркую, што для паэтаў розных пакаленняў гэта пэўны знак аптымістычнага стаўлення да свайго прызвання. І яшчэ гэты фестываль віртуальна нагадвае мне колішні штогоднік «Дзень паэзіі», толькі не ў помным яго друкаваным фармаце, у фармаце аўдыё-відэа... А мо знойдзецца магчымасць вярнуцца і да друкаванага варыянта... Да прыкладу, «Вершы года» ці нешта падобнае. І прэзентаваць гэты зборнік якраз падчас згаданага фестывалю...

Такія вось мроі-надумкі... Што да «Дзеяслова», то да згаданага паэтычнага свята часопіс падрыхтаваў у рубрыцы «Пераклады» творы гасцей сёлетняга фестываля: літоўцаў Мар'юса Бурокаса, Дайвы Чэпаўскайтэ, паляка Багдана Задуры (пераклады А. Хадановіча), украінак Алы Мікалаенка (пераклад У. Сцебуракі) і Любы Якімчук (пераклад А. Хадановіча).

Цяпер больш канкрэтна пра змест і паасобныя публікацыі чарговага нумара. Што я параіў бы чытачам не абмінуць і, магчыма, прачытаць у першую чаргу, дык гэта прозу Уладзіміра Някляева і Валерыя Гапеева.

Прыпавесць «Лапаціна» **Уладзіміра Някляева** — цяжкая на зачыне праз мноства нагрувашчаных імён і дзей — далей, усё болей яснеючы, вартая высокай мастацкай ацэнкі. Гэта хвалюючы (з гістарычным водсветам) расповед пра памежны час, які, бы меч, завіс над вечарам паганцаў і світанкам хрысціян, час між пакланеннямі багам і малітвамі Богу, братэрскім кровапраліццем, станаўленнем і жыццесцвярджэннем беларускасці крэўнасці... Нечакана для сябе прачытаў непададлёк у рамане Гапеева: *«Святы Юры забівае Цмока... Алегорыя, сімвал перамогі хрысціянства над паганствам, разумееш? Той змей на абразе — не нейкае стварэнне з Пекла, не д'яблава дзіця. Менавіта Цмок. І ён там увасабляе старажытную веру нашых продкаў, якая была вынішчана хрысціянствам. (...) Цмок быў незалежны, вольнай істотай».* Безумоўна, не быў бы то Някляеў, каб у творы адсутнічалі паралелі з сучаснасцю і падтэксты для чытачоў са звілістымі глуздамі. Ну і па майстэрству — тэкст выштукаваны амаль дасканала. Да прыкладу — заключны эпізод: *«Нават ціцышня, здалося, сціціла — і хвіліну стаяла вострая, як лязо мяча. «А-а-а!..» — рассек яе надвое захлёбны крык Мікалая, і адным дыхам: «Ву-вух..!» — выдыхнула гара, а Ціт кінуў меч, схапіў дзіця, прыціснуў да грудзей і, чырванеючы ў белым, подбегам рушыў ад капішча ўніз, скрозь натоўп да капліцы, дзе нехта ў жаху ад яго адступаў, а нехта на калені ставаў — ці то перад бацькам, ці то перад сынам, ахрышчаным у матчынай крыві».*

Валерый Гапееў прапануе пачатак рамана «Ноч Цмока». Рэч нібыта і дэтэктыўная, і займальная, і напружаная па сюжэце, а між тым, у лепшых сваіх праявах, прэтэндуе і на глыбокую філасофскую інтэрпрэтацыю. Прастрань твора — правінцыйная, раённага маштабу, але прырода яго зместу — агульнанацыянальная, беларуская. Малады следчы накіраваны на службу ў мясцовую пракуратуру, дзе сёння любому пуаро працы хопіць. Але як у следчага, апроч працы, ёсць і ўласнае прыватнае жыццё, так і ў кожнага здзейсненага правапарушэння і правапарушальніка, тым больш забойцы, ёсць свае ўнутраныя карані і зачаткі біяграфічнай драмы... У Гапеева, як у сталага празаіка, адчуваецца набітасць рукі, але не яе аднастайная інерцыйнасць. Талент, памножаны на карпатлівую творчую працу, дае свае пазітыўныя вынікі. Літаратурнае майстэрства відавочнае, можна нават сказаць, што яно нязмушанае, натуральнае. Добра выпісаны рознапланавыя (ад пракурора да сялянак) вобразы і характары жанчын, як партрэтна, так і псіхалагічна, цікава і, можна сказаць, зусім нечакана для вясковага жыцця незавуаліравана ўзнікае гендарнае пытанне, больш за тое, нетрадыцыйныя ўзаемаадносіны і сэксуальныя заклапочанасці. Стыль пісьма просты, але не спрошчаны, з запамінальнымі і чытэльна-выразнымі дыялогамі герояў... Аднак пры ўважлівым чытанні зрэдзьчасу натыкаешся на некаторыя нацяжкі, асабліва калі аўтару дзеля ўтрымання задуманай сюжэтнай лініі трэба амаль сілавым метадам выпроставаць у патрэбным накірунку асобныя ўчынкі і самі героеў... Хочацца прывесці маналог «камуністкі»-пенсіянеркі Сонькі, адной са сведак па справе, якую вядзе малады следчы: *«От, хлопча... А хіба калі я ў партыю ўступіла, дык Зміцер перастаў ведзьмаком быць? Якая яму розніца: я парційная ці не? Ён ведзьмаком быў, ім і заставаўся. І карова мая не глядзела на мой парцейны білет, як захварэла. Лекам тым ці ёсць розніца, з чыіх рук у каравячы рот ліцца, з парцейных ці з непарцейных? Ці камуністка я, ці ў Бога веру — Богу ўсё роўна, ён быў і будзе. Так і Зміцеру: хай бы ўсё сяло парцейным стала, яго сілу, які чалавек адбярэ?»*

Сюжэт агулам такі: маладая, выхаваная, фізічна статная, дабрадушная і добрадзейная дваццацісямігадовая незамужняя дзяўчына Насця (як выявілася — лесбіянка), дачка таго ведзьмака Зміцера, якая працавала санітаркай раённай бальніцы, нечакана аказваецца забітай, а да таго ж — маці памерлага (непаўнавартаснага?) нованароджанага дзіцяці... Вакол гэтага, а яшчэ вакол следчага, яго асабістага жыцця ды будняў раённага маштабу і раскручваецца тугая спіраль сюжэта. У наступным нумары — заключная частка.

Друкуецца незавершаны тэкст **Васіля Быкава** «У тую вясну...», які прапанавала часопісу ўдава пісьменніка Ірына Міхайлаўна. Сёння ўжо не так важна, аповедам ён меўся быць ці аўтабіяграфічнымі нататкамі, важна, што ён ёсць і сам па сабе, як ёсць, можа дадаць аўтарскай фактуры да творчай спадчыны вялікага нацыянальнага творцы. Паколькі зазначалася дата напісання (1989 год), дык чытач можа дамысліць, якія ў той бурапенны перабудоўчы час думкі і сумненні агортвалі знанага пісьменніка — яшчэ нядаўна ён атрымаў самыя высокія рэгаліі і ўзнагароды з рук партыйных бонзаў, але тая ўлада канае на вачах, а да таго ж і сама вялікая краіна на мяжы распаду... Я так думаю, што ў той час Быкаў пачаў глыбей і вастрэй асэнсоўваць сваю духоўную і нацыянальную годнасць і асабовасць — адсюль і яго «самакапанне» ўглыб уласнай прыроды...

Анатоль Бутэвіч прапануе ўвазе чытачоў дзве рэфлексіі пад агульным назовам «Тунэль чалавечага жыцця». Яны вяртаюць аўтара да пачатку ўсякай здаровай філасофіі: сэнс чалавечага быцця прыцягальны, але дарэшты невытлумачальны... Аднак кожны канкрэтны чалавек «прабівае» свой тунэль да ўяўнай свабоды... Ну вось хоць бы адзін з тэзісаў: *«А яшчэ ёсць цікавы прыклад у Леанарда да Вінчы, — нагадаў субяседнік. — Сведчаць, калі ён маляваў сваю «Таемную вячэру», дык адзін і той жа чалавек быў мадэллю спачатку Хрыста, а праз некалькі гадоў — Юды».*

Публікуецца фантастычнае апавяданне **Анатоля Астапенкі** «Нэйсі». Разгадка сну як небяспека рэальнага жыцця чалавека... Трошкі санліва-вумная фантазія вучонага літаратара (кандыдата фізіка-матэматычных навук і доктара паліталогіі), аднак інтрыгоўная...

З задавальненнем прачытаў выдатную прозу італьянскага пісьменніка і драматурга **Джузэпэ Манфрыдзі** «Пейзажныя замалёўкі» (фрагменты з кнігі) у цудоўным перакладзе Аксаны Данільчык. Своеасаблівая лірыка-філасофская інсталяцыя ўласных душэўна-духоўных адчуванняў... Як піша аўтар у замалёўцы «Памаранчавы сад»: *«Сродак эфемерны, але, дзякуючы настойлівасці, чалавеку ўдаецца дасягнуць значных поспехаў у спалучэнні мастацтва пранікнення на вышэйшую прыступку сваіх фантазій, здольваючы нават закрануць надзвычайныя вяршыні віртуознасці..»* Асабліва тое тычыцца таленту самога Дж. Манфрыдзі.

Паэзія ў часопісе прадстаўлена аўтарамі розных пакаленняў. Нечакана выявіўся ў вершаваных «зімовых васьмірадкоўях» празаік **Мікола Гіль.** Рытмічныя ўзлёты яго душы шчырыя і адчайна-праведныя, як апошні выдых... Наіўна было б даваць ім адзнаку: не яны судзя часу, а час ім суддзя...

Балада «Паэтычны фэст у Друскеніках» — неардынарныя творча-справаздачныя імпрэсіі верлібрам у выкананні **Уладзімера Арлова.** Дарэчна, відаць, будзе працытаваць такі характэрны фрагмент: *«твой арганізм атручаны паэзіяй /да самых карэньчыкаў валасоў», таму «ты хочаш зрабіць палітычную заяву /цішыня не запаноўвае / прашу паэтычнага прытулку!»*

Рэдкія вершы беларускага віленчука, слыннага паэта чыстай красы **Алега Мінкіна** лірычна-песімістычныя, у іх мала жыцця і шмат настойлівага пожаду ўразумець ягоны сэнс.

Раздарожныя вершы **Валеры Дубоўскага** напоўненыя метафарыкай і сярмяжнай праўдай жыцця, нясуць у сабе неадназначныя прачытанні як аўтарскага, так і беларускага нацыянальнага выраку...

Зноў адчуваю —
Пранікае боль,
У даўнасці, здавалася б,
Забыты.
Магчымасць,
Немагчымае дазволь —
Прайсці
праз немагчымыя іспыты.

Віктар Жыбуль, як заўсёды, у сваім (ужо не надта арыгінальным) іранічна-фантасмагарычным стылі... Не раз даводзілася чуць: дзе шмат вершаў, там мала паэзіі. Аднак падборка «Свабода тэлепарацыі» сведчыць пра тое, што нярэдка і ў такім гармідары здараюцца іскрынкі сапраўднага мастацтва.

Нарэшце — дэбют. Рэдакцыя прапануе нізку вершаў **Дашы Бялькевіч** «Кветкі і цыгарэткі». Прачытаўшы, скажу так: пры адчайных намаганнях душы на глебе гэтых цыгарэтных вершаў, пішучы радком В. Гадулькі, абавязкова «ўзыдуць кветкі прыгажосці»... Але толькі пасля «кантузіі» аўтара рэальнымі жыццёвымі выпрабаваннямі. Вядома, калі лёс «падфарціць», як кожнаму сапраўднаму паэту.

З літаратуразнаўча-публіцыстычнай трэці часопіса найбольш уражлівым для мяне асабіста падалося ліставанне **Леаніда Дранько-Майсюка** з апальным па тым часе (1982) выдатным творцам Міхасём Стральцовым, які адбываў пакаранне (працоўна-папраўчае лячэнне па-дзяржаўнаму). Нярэдка эмацыянальна-палемічная і пры гэтым інтэлігентна-інтэлектуальная гаворка маладога паэта са «старым вераб'ём» прываражвае і выклікае такую белую творчую зайздрасць...

Разгорнутыя згадкі **Генрыха Далідовіча** пра свайго настаўніка, калегу і паплечніка-адраджэнца Уладзіміра Дамашэвіча, мяркую, таксама будуць прачытаныя з цікавасцю, найперш, спадзяюся, маладзейшымі нашымі літаратарамі. Вось штрых да партрэта апошніх гадоў Уладзіміра Максімавіча: *«Сярэдняга росту, заўсёды хударлявы, ён некалі быў жылісты, дужэц. У маладосці мог і з дзябёлымі пабарукацца. А тут зусім схуднеў, нават выпетраў, ужо не ссівеў, а пабялеў, ясныя вочы прытухлі (як потым я ўведаў, зрабіла сваё і ягоная цяжкая на старасці адзінота). І адышоў ён незаўважна, ціха... верным сынам Бацькаўшчыны, якой ён умеў служыць стойка, плённа і высакародна».*

Друкуецца гістарычны нарыс **Ірыны Масляніцынай і Міколы Багадзяжа** «Князь Усяслаў Ваўкалак» (пра князя Усяслава Полацкага). Вядомы беларускі літаратуразнаўца **Аляксей Каўка** піша пра славутага нашага адраджэнца Івана Луцкевіча, тым самым, як ён зазначае ва ўступе, каб *«нагадаць катораму з «чэсных», «элегантных» палітыкаў або «адсутнаму» («мяне няма») філосафу аб невынішчальнасці нацыянальнай ідэі беларусаў, над аспрэчаннем якой сёння абодва спаборнічаюць. Марныя патугі!»*

Сяргей Шапран нарэшце завершыў публікацыю даў Бог пакуль яшчэ «незавершанай аўтабіяграфіі» паэта і грамадскага дзеяча У. Някляева. **Сяргей Чыгрын** піша пра запалкавыя этыкеткі XIX стагоддзя ў сваіх нататках «Аматары агню і святла». Вядомы крытык **Ірына Шаўлякова** піша пра «побыт і норавы сеціўнай літаратурнай крытыкі». Аўтар гэтага агляду разважае пра творчасць выбітнай бельскай паэткі **Надзеі Артымовіч** з нагоды яе юбілею. **Наста Грышчук** рэцэнзуе кніжкі Людмілы Рублеўскай і Леаніда Галубовіча, выдадзеныя ў серыі бібліятэчкі часопіса «Дзеяслоў». Завяршае публікацыі рубрыка **«Дзеяпіс»** анатацыямі новых кніг, выдадзеных пад патранажам Саюза беларускіх пісьменнікаў.

Чытайма!

ЛЕГАЛ

Рускія класікі як «нацыянал-здраднікі»?

Не ведаю, адкуль гэта пайшло, але пры спрэчках з замбаваным насельніцтвам, якое ўпэўненае ў асаблівай расійскай духоўнасці, ужо некалькі разоў сутыкнуўся з адсылкай да «вялікай рускай літаратуры».

Я на, як я зразумеў, павінна красамоўна даказваць спрадвечную «праваты» нашых суседзяў у супрацьстаянні з Захадам і тое, што ўсякія «заходнікі» не роўня ім. Гэта вельмі дзіўна, бо інфармацыя пра лёсы рускіх класікаў павінна прывесці да зусім іншых высноў.

Пушкін. Пажыццёва невыязны

Задоўга да таго, як зрабіцца расійскім «нашым усё», Аляксандр Сяргеевіч за свае вершы ледзь не стаў палітвязнем — ішла гаворка пра яго высылку ў Сібір ці зняволенне ў Салавецкім манастыры. Праз заступніцтва сяброў пакаранне для паэта абралі больш мяккае: высылка на поўдзень. Па правінцыях Расійскай імперыі Пушкіну давялося патуляцца некалькі гадоў.

Вярнуцца ў сталіцу Расіі паэту ў выніку дазволілі, але з шэрагу «нядобранадзейных» не выкраслілі. Нават прапагандысцкі верш «Паклёпнікам Расіі», прысвечаны паўстанню 1830–1831 гадоў у Польшчы і Беларусі, не дапамог. Пушкіну, чалавеку еўрапейскай культуры, да канца жыцця так і не дазволілі пераступіць заходнюю мяжу імперыі, пра што ён так марыў.

Гогаль. Сатырык, які абыйшоў цэнзуру

Мікалай Васільевіч, які меў украінскія карані, вядомы сатырычным стаўленнем да расійскага ўкладу жыцця. Яго знакаміты «Рэвізор» з вялікай цяжкасцю ўдалося выцягнуць на сцэны тэатраў: маскоўская цэнзура хацела зусім забараніць п'есу.

Пасля 27 гадоў Гогаль у асноўным жыў за мяжой: Германіі, Італіі, Францыі і г.д.

Тургенеў. Заходнік супраць славянафілаў

Пасля смерці Гогаля Іван Сяргеевіч напісаў некралог. Цэнзура палічыла, што «пра такога пісьменніка злачынна адклікацца гэтак захоплена». Калі артыкул усё ж быў надрукаваны, Тургенева на месяц арыштавалі, а затым на два гады выслалі ў вёску.

У спрэчцы славянафілаў і заходнікаў Тургенеў займаў пазіцыі апошніх. У рамане «Дым» ён уклаў у вусны аднаго з герояў наступную думку: «Наведаў я сёлетняй вясной Крыштальны палац каля Лондана; у гэтым палацы змяшчаецца, як вам вядома, нешта накшталт выставы ўсяго, чаго дасягнула людская вынаходлівасць — энцыклапедыя чалавецтва; і падумаў я ў той час: калі б такі выйшаў загад, што разам са знікненнем якога-небудзь народа з твару зямлі неадкладна павінна было б знікнуць з Крыштальнага палаца ўсё тое, што той народ прыдумаў, — наша матухна, Русь праваслаўная, правалілася б магла ў тартарары, і ніводнага цвічка... не патрывожыла б, родная: усё б спакойна засталося на сваім месцы, бо нават самавар, і лапці, і дуга, і пуга — гэтыя нашыя знакамітыя прадукты — не намі выдуманыя».

Тургенеў падоўгу жыў у Еўропе і памёр пад Парыжам.

Талстой. Адлучаны ад праваслаўнай царквы

Леў Мікалаевіч вядомы не толькі сваімі мастацкімі творамі, але і публіцыстычнымі, і філасофскімі працамі. Вось урывак з яго тэкста «Патрыятызм і ўрад», які актуальны і сёння: «Патрыятызм у самым простым, ясным і несумненным значэнні сваім ёсць не што іншае для кіраўнікоў, як прылада для дасягнення ўладалюбных і карыслівых мэтаў, а для падначаленых ім — адрачэнне ад чалавечай годнасці, розуму, сумлення і рабскае падпарадкаванне сябе тым, хто ва ўладзе».

Ну і амаль усім вядома стаўленне Льва Талстога да рускай праваслаўнай царквы, якая, на яго думку, змяніла сэнс хрысціянскага вучэння. За крамольныя думкі пісьменнік быў афіцыйна адлучаны ад царквы.

***

Калі б у Расіі прыслухаліся да сваіх класікаў літаратуры, то мы сёння суседнічалі б з іншай краінай, з якой хацелася б браць прыклад. Але сёння лёгка выказаць наступную здагадку: калі б вышэйназваныя пісьменнікі жылі ў сучаснай Расіі, то перажывалі б за свае погляды ганенні і былі б запісаны ў «пятую калону». Ці, як выказаўся Уладзімір Пуцін, у «нацыянал-здраднікі».

Руслан Гарбачоў

Прэмія Аляксандра Салжаніцына

Эсэіст, паэт, перакладчык, адзін з лепшых спецыялістаў па англамоўнай літаратуры Рыгор Кружкоў стаў лаўрэатам прэміі Аляксандра Салжаніцына.

Пра гэта паведаміла ўдава пісьменніка, прэзідэнт Фонда Салжаніцына Наталля Салжаніцына. «Прэмія Салжаніцына прысуджаецца Г. Кружкову за энергію паэтычнага слова, здольнага спазнаць сусвет Шэкспіра; за філалагічнае мысленне, якое высвечвае духоўныя сэнсы міжмоўных і міжкультурных сувязяў», — адзначыла Н. Салжаніцына.

Цырымонія ўручэння прэміі адбудзецца 21 красавіка ў Доме рускага замежжа імя Салжаніцына ў Маскве.

Прэмія імя Валянціна Катаева

Прэмія імя Валянціна Катаева за 2015 год (заснавана часопісам «Юнацтва») прысуджана Барысу Яўсееву за філасофска-сатырычны раман «Афірскі шпак» (восенню мінулага года ўвайшоў у шорт-ліст прэміі «Ясная Паляна»).

Сюжэт «Афірскага шпака» займальны, ён развіваецца як у XVIII, так і ў XXI стагоддзі. Расійскі падданы, авантурыст Іван Трывога, які задумаў заснаваць на востраве Барнэа Афірскае царства, па загадзе Кацярыны II змешчаны ў папраўчы дом. Там ён вучыць шпака чалавечай мове. Неўзабаве Трывогу атрымалася пераправіць птушку ў Маскву да загадкавай расколіны часоў, якая знаходзіцца ў знакамітым Галасавым яры. У ім на доўгія гады зніклі, а потым, праз дзясяткі і нават сотні гадоў зноў з'яўляліся як асобныя людзі, так і цэлыя воінскія падраздзяленні. Обер-сакратар Апошняй экспедыцыі Шашкоўскі пасылае злавіць шпака, які выкрывае недапушчальныя дзёрзкасці. Следчы трапляюць у Галасавы яр ды знікаюць там на дзвесце з лішнім гадоў. З'яўляюцца яны ў Маскве толькі вясной 2014 года...

Індзейцы-чэрокі і Джоан Роўлінг

Новыя апавяданні Джоан Роўлінг пра свет Гары Потэра выклікалі крытыку з боку карэнных амерыканцаў.

Паводле іх слоў, згадка індзейцаў у зборніку «Магія ў Паўночнай Амерыцы» некарэктная і непаважлівая, бо пісьменніца звязвае іх старажытныя вераванні з вядзьмарствам.

У лістападзе 2016 года ў пракат выйдзе фільм «Фантастычныя звяры і месца іх пражывання», дзеянне ў якім таксама разгортваецца ў Паўночнай Амерыцы, але за 70 гадоў да паказаных падзей з серыі пра Гары Потэра. Роўлінг сама напісала сцэнар да карціны.

«Духоўнасць і рэлігія індзейцаў-чэрокі — гэта не тое ж самае, што фантазіі Роўлінг пра чараўнікоў. Вераванні карэнных народаў да гэтага часу жывыя, практыкуюцца і абараняюцца», — растлумачыў доктар навук Універсітэта Браўна Эдрыян Кін, выхадзец з чэрокі. Ён адзначыў, што малыя амерыканскія народы — рэальныя і паўнавартасныя, далёкія ад шаманства і дзікасці, а «маладыя людзі, прачытаўшы кнігу, падумаюць, што індзейцы належаць да таго ж выдуманага свету, што і Гары Потэр?».

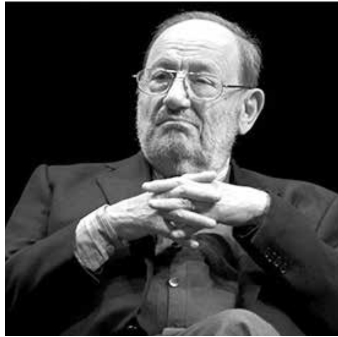

Фота Bill Haber / AP

Іншыя прадстаўнікі карэнных амерыканцаў выказалі абурэнне ў сацыяльных сетках.

Пісьменніца пакуль не пракаментавала сітуацыю.

Апошняя кніга Умбэрта Эка

Апошняя кніга Умбэрта Эка «Pape Satan aleppe» будзе апублікаваная ў Італіі ў траўні. Пра гэта распавяла ў інтэрв'ю ANSA кіраўнік выдавецкага дома La nave di Teseo Элізабэта Згарбі.

У кнігу ўвойдуць эсэ Эка і расшыфроўкі яго нядаўніх публічных выступаў. Як падкрэсліла Э. Згарбі, пісьменнік, які памёр 19 лютага, паспеў скончыць, адрэдагаваць і здаць у выдавецтва поўны тэкст «Pape Satan aleppe». Акрамя таго, La nave di Teseo плануе перавыдаць дзесяць папярэдніх твораў нонфікшн У. Эка.

У назве сваёй апошняй кнігі «Pape Satan aleppe» У. Эка працытаваў «Боскую камедыю» Дантэ Аліг'еры: з радкоў Pape Satan, pape Satan aleppe пачынаецца сёмая песня першай часткі («Пекла») паэмы. Існуюць розныя версіі трактовак і перакладу гэтага радка. Сучасныя літаратуразнаўцы мяркуюць, што Дантэ меў на ўвазе загавор сатаны.

«Вайна і мір» — бестсэлер у Вялікабрытаніі

«Вайна і мір» Льва Талстога ўпершыню трапіла ў брытанскія спісы бестсэлераў пасля таго, як канал «Бі-бі-сі» паказаў новы серыял па матывах рамана.

За тыдзень у Вялікабрытаніі прадаецца каля 4 000 асобнікаў самага папулярнага выдання «Вайны і міру» і яшчэ каля 2 500 копій пяці іншых выданняў твора Л. Талстога. Гэты вынік дазволіў кнізе заняць 50-е месца ў спісе нацыянальных бестсэлераў па інфармацыі «Nielsen BookScan». Раней, па дадзеных праведзенага на тэрыторыі краіны апытання, Л. Талстога чыталі толькі 4 адсоткі рэспандэнтаў.

Літаратурная Беларусь

Кіраўнік праекта «ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ» Алесь ПАШКЕВІЧ. Рэдактар Барыс САЧАНКА.
Тэлефон для даведак: (8-017) 200-80-91. Адрас электроннай пошты: sbp@tut.by